

TÜRKİYE SELÇUKLU SULTANI II. GIYÂSEDDİN KEYHUSREV'İN KARAKTER İNCELEMESİ

CHARACTER ANALYSIS OF GIYATH AL-DIN KAY KHUSRAW II, THE SULTAN OF THE TURKEY SELJUK STATE

Zühal ŞEN *

Öz

Türkiye Selçuklu Devleti, Anadolu'ya, Türk- İslâm nüfus ve nüfuzunun yerleşmesinde büyük pay sahibi olmuş bir devlettir. Yaklaşık bir asır süren tarihlerinde başa geçen sultanlar devleti istikrara kavuşturmak adına büyük mücadeleler vermişlerdir. Ancak buna rağmen çalkantıların olduğu iniş ve çıkışların yaşandığı pek çok dönem yaşanmıştır. Türkiye Selçuklu sultanları önemli kararlarda devlet adamları ile meşverete önem verseler de Türk töresine göre son karar merciinin kendileri olduğu bilinmektedir. Alman bu kararlar genellikle isabetli olmakla birlikte bazen devleti zor duruma düşürecek mahiyette tezahür ettiği de görülmektedir. Sultanlar devlet yönetimi noktasında iyi birer eğitim almalarına rağmen onlar da zaafı, korkuları, heyecanları, öfkeleri gibi her insanda olan duygulara sahiptirler. II. Gıyâseddin Keyhusrev, siyasi lider olmalarının yanında insanî özellikleri bakımından diğerlerinden ayrılan, farklı yönleri bulunan bir sultan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada; II. Gıyâseddin Keyhusrev'in tarihi süreçteki icraatları ele alınarak kişilik özellikleri incelenmiştir. Kaynaklar ışığında elde edilen bilgiler tenkit süzgecinden geçirilerek

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih (Ortaçağ) Anabilim Dalı, Konya/
Türkiye, zuhalsen80@icloud.com, [https:// orcid.org/0000-0002-2435-8475](https://orcid.org/0000-0002-2435-8475)

Sultan'ın şahsiyetiyle ilgili bilgiler tespit edilmiştir. Elde edilen veriler Psikolojik Danışman Alihuseyn Huseynov¹ ile birlikte değerlendirilerek karakter incelemesi gerçekleştirilmiştir.

•
Anahtar Kelimeler

II. Gıyâseddin Keyhusrev, Türkiye Selçuklu Devleti, Karakter, Sâdeddin Köpek, Moğol İstilas, Köseadağ Savaşı

•
Abstract

Sultans who came to power in the nearly a century – long history of the Turkey Seljuk State had great struggles to stabilize the state. However, there were many periods of fluctuations with ups and downs. Although Turkish Sultans had always considered consulting the statesmen before making important decisions, according to Turkish customs the final decisions were to be made by Sultans. Although these decisions were generally correct, it can be seen that they sometimes put the state in difficult situations. Even though Sultans were well educated in the means of state administration; they also have the same feelings as every human being, such as weaknesses, fears, excitement, and anger. In addition to being a political leader, Giyath al-Din Kay Khusraw II emerges as a sultan who differs from others in terms of human characteristics and the different aspects that he had. In this study; personality traits of Giyath al-Din Kay Khusraw II have been analysed by considering his practices in the historical process. The information obtained in the light of the sources was filtered through the criticism and information about the Sultan's personality was determined. A character analysis was carried out by evaluating the obtained data together with the Psychological Counsellor Alihuseyn Huseynov.

•
Keywords

Giyath al-Din Kay Khusraw II, Seljuks of Turkey, character, Sadeddin Kopek, Mongol invasion, Battle of Kosedag.

¹ 1. 10. 2020- 20-01 2021 tarihleri arasında muhtelif zamanlarda kaynaklardan elde edilen ve modern araştırmalardan desteklenen bilgiler ışığında Psikolojik Danışman Alihuseyn Huseynov ile görüşmeler gerçekleştirilerek II. Gıyâseddin Keyhusrev'in karakter incelemesi gerçekleştirilmiştir.

GİRİŞ

Tarihte yaşanan siyasi olaylara etki eden bazı amillerin varlığı bilinmektedir. Bu etkenleri ekonomik, içtimaî, dinî, psikolojik vd. olarak sıralamak mümkündür. Bu anlamda tarih bilimiyle ilgili çalışmalarda sosyoloji, arkeoloji, felsefe, psikoloji gibi yardımcı bilimlerden istifade edilmesi gerekmektedir. Bunlardan bizim çalışmamızın da temelini oluşturan Psicotarih, psikoloji ve tarih bilimlerinin bir araya gelmesi ile oluşmaktadır. Psicotarihin amacını psikolojinin bakış açısıyla insanlık tarihini anlamak olarak özetlemek mümkündür (Elban, 2018, s. 227). Psicotarihin bir alt dalı olarak ise psikobiyografi karşımıza çıkmaktadır. Bu tarz çalışmalar, tarihte iz bırakmış bir şahsiyetin, çocukluğundan başlanarak siyasi hayatı, başarıları, başarısızlıkları, aile ilişkileri ile ilgili birçok bilgi ele alınarak karakter incelemesinin yapılması şeklinde gerçekleşmektedir (Elban, 2018, s. 229).

Elbette böyle bir çalışmayı zor kılan bazı problemler bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi her iki disiplin arasındaki metod farkıdır. Ayrıca psikobiyografi çalışmalarında incelenen karakterin klinik gözlem dışında, kaynaklara dayanarak elde edilen verilere göre değerlendirilmesi birtakım tartışmalara neden olmaktadır. Ancak günümüz tarih yazımında bazı aksaklıklara rağmen farklı disiplinlerin bir araya getirilerek, geniş perspektiften tarihi olayların ele alınması gerekliliği de düşünülmektedir. Bu yönüyle yaptığımız çalışma, II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in karakter analizi ile Köseadağ Savaşı ve Moğol İstilasına giden süreci değerlendirmede etkili olacaktır.

Türkler tarihin en eski devirlerinden itibaren devlet çatısı altında yaşamayı benimsemişlerdir. İlk dönemlerden başlayarak kendilerine has bir devlet teşkilatı meydana getirmeyi başarmışlardır. Oluşturulan yönetim organizasyonu Türkler tarafından kurulan bütün devletlerde uygulanmıştır. Bu teşkilatın yönetilen tabakasını halk oluşturmakta, yönetim mekanizmasının başında da hükümdar bulunmaktadır. Hükümdara halkı yönetme yetkisi Tanrı tarafından verildiği telakkisi yani kut anlayışı, Türk toplumlarında hâkim olan bir düşüncedir. Kutun ancak kan bağıyla aktarıldığı inancından dolayı devleti yönetecek kişinin Tanrı'nın seçtiği hanedan ailesi içinden gelmesi gerekmektedir. Ancak bu tek başına yeterli görülmemektedir. Tahta geçecek kişinin devletin ve halkın istikbali için liyakatli, cesur, alp gibi karizmatik liderlik (Kafesoğlu, 1998, s. 248) özelliklerini taşıması son derece önemlidir. Bunun yanında herhangi bir ruhsal ya da ileri derecede fiziksel hastalığı olan kişiler, devleti yönetemeyeceği düşünülerek saltanattan uzak tutulmaktadırlar.

Türk töresine göre devleti yöneten hanedan mensuplarının her birinin hükümdar olma hakkı bulunmaktadır. Bunun yanında hükümdar aynı zamanda

devletin temsilcisi ve sahibi olduğu için (Ögel, 2017, s. 136) tahta layık olması gerekmektedir. Türk düşüncesine göre her insanın yaratılış itibarıyla tabiat ve karakteri aynı değildir ki, doğumundan itibaren iyi şekilde yaratılmamışsa hiçbir şey önemli değildir (Ögel, 2017, s. 75). Dolayısıyla kişiliği devlet yönetmeye uygun olmayanlar tahta aday gösterilmemektedir. Ancak Türkiye Selçuklu Devleti'nde olduğu gibi sultan olmasına rağmen kişilik özellikleri bakımından bu makama uygun olmayan hükümdarlar da bulunmaktadır.

Türkiye Selçuklu Devleti'nde bu sultanlardan en dikkat çekeni II. Gıyâseddin Keyhusrev'dir. Babası I. Alâeddin Keykubad, Moğol tehdidine karşı Anadolu'da, Türk birliğini sağlamıştır. Olabilecek bir saldırı ihtimaline karşı pek çok alanda tedbirler alan Sultan, el- Kâmil üzerine çıkacağı sefer öncesi bayram dolayısıyla büyük bir toy düzenlemiştir. Bu esnada Sultan I. Alâeddin Keykubad zehirlenerek hayatını kaybetmiştir. Anadolu topraklarının büyük bir tehlike eşiğinde olduğu bu dönemde, saltanattan babası tarafından uzak tutulan II. Gıyâseddin Keyhusrev, tahta çıkmayı başarmıştır. İbn Bîbî, I. Alâeddin Keykubad'ın ölümü sonrasındaki dönemi: " *Uluğ Keykubad'ın ölüm gününden sonra kimse mutluluğu aklına getirmedi; Bütün işler daha kötüye gitti, halkın ve askerinin durumu bozuldu* " (2014, s. 446) şeklinde tasvir etmiştir.

I. II. Gıyâseddin Keyhusrev'in Melikliği ve Tahta Çıkışı

II. Gıyâseddin Keyhusrev'in doğum tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte 618/1221-1222 yılında dünyaya gelmiş olduğu tahmin edilmektedir. Annesinin, Kalonoros (Alâiye) Kalesinin beyi Kyr Fard'ın kızı Huand (Mahperi) Hatun olduğu bilinmektedir. Ermeni tarihçisi Simbat, bu hatunun Kyr Fard'ın kızı olduğunu ama Hıristiyan olmasından dolayı Sultan'ın onunla bir ilişkisinin olmadığını kaydetmiştir (Simbat, t.y., s. 80).

I. Alâeddin Keykubad, 1228 yılında Mengüçük Oğulları'nı ilhak ettikten sonra II. Gıyâseddin Keyhusrev'i, Erzincan ve çevresine melik olarak atamıştır (İbn Bîbî, 2014, s. 363). Atabeg olarak ise Mübarizeddin Ertokuş'u tayin etmiştir. İbn Bîbî, şehzadenin meliklik bölgesinde insanlara adil davrandığını, zulme son vererek herkesin gönlünü kazandığını, bu durumdan Sultan'ın hoşnut olduğunu kaydetmiştir (2014, s. 366). Ancak bu dönemde henüz altı yedi yaşlarında olduğu tahmin edilen Melik'in, Atabegi Mübarizeddin Ertokuş aracılığıyla icraatlarını gerçekleştirdiği aşikârdır. II. Gıyâseddin Keyhusrev, meliklik döneminde, Trabzon Rum İmparatoru Andronikos üzerine düzenlenen sefere Mübarizeddin Ertokuş'un komuta ettiği kara ordusunun başında katılmıştır. Şiddetli yağmur nedeniyle ordunun irtibatının kesilmesi sonucu Melik II. Gıyâseddin Keyhusrev, Trabzon Rum İmparatoru Andronikos'a esir düşmüştür. İmparator, Melik'e gayet iyi davranmış ve fidesiz olarak I. Alâeddin Keykubad'a teslim etmiştir (Sümer, 2002,

s. 358; Turan, 2016, s. 383). Bunun dışında meliklik dönemi ile ilgili bilgi bulunmayan şehzadenin Malatya'da ne kadar kaldığı bilinmemektedir. Hârizmşahlı beylerin 1233 yılında Selçuklu hizmetine girmelerinden sonra Sultan I. Alâeddin Keykubad, Kayır Han'a Erzincan'ı ıktâ olarak vermiştir. Bu dönemde II. Gıyâseddin Keyhusrev'in nerede olduğuyula ilgili de bir malumat bulunmamaktadır (İbn Bîbî, 2014, s. 423; Kaymaz, 2014, s. 24).

II. Gıyâseddin Keyhusrev'in meliklik dönemindeki psikolojisini yansıtan en önemli ayrıntı saltanat adaylığı meselesidir. Nitekim 1228 yılında Sultan I. Alâeddin Keykubad, II. Gıyâseddin Keyhusrev'i, Erzincan'a melik olarak atamıştır. Bu sırada Eyyûbî Melikesi Adiliyye Hatun'dan doğan İzzeddin Kılıç Arslan'ı veliaht ilan etmiştir (İbn Bîbî, 2014, s. 363). Aynı hanımdan küçük oğlu Rükneddin'i ise Kuzey Suriye melikliğine düşünmüştür (Koca, 2010, s. 350). I. Alâeddin Keykubad'ın bu kararının altında elbette bazı sebepler bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi yaklaşan Moğol tehdididir. Askerî ve siyasi anlamda daha güçlü olmak için Eyyûbîlerle ilişkisini kuvvetlendirmek isteyen Sultan, kurduğu akrabalık bağına yeterli görmemiştir. Dış politikaya önem veren I. Alâeddin Keykubad, Eyyûbî melikleriyle yardımlaşma ve dayanışma bağına artırarak, Moğollar karşısında Selçuklu Devleti'ni siyasi yalnızlıktan kurtarmayı amaçlamaktadır (Kaymaz, 2011, s. 94; Koca, 2010, s. 352). Dolayısıyla Eyyûbî melikesinden doğan oğullarının atamalarını da bu niyetle yapmıştır. Bunun yanında II. Gıyâseddin Keyhusrev'in karakteri, Sultan'ın kararında etkili olmuş olmalıdır. Bir şehzadenin sultan olmasında büyük evlat olmasıyla birlikte vücudunda özü olmaması ya da devleti yönetecek sağlam karaktere sahip olması gerekmektedir. S. Koca, II. Gıyâseddin Keyhusrev'in zayıf karakterinin yanı sıra devlet işlerinde yetersiz, tutarsız olması nedeniyle babasının zekâ ve cesaretine sahip olmadığını vurgulamaktadır. Ayrıca Sultan'ın, Moğollar ve buna yönelik Eyyûbîlere uyguladığı siyaseti büyük oğlunun anlayacak ve uygulayacak dirayette olmadığını da kavramış olduğunu söylemek mümkündür (2010, s. 351). Bu durumda II. Gıyâseddin Keyhusrev'in büyük evlat olmasına rağmen veliaht ilan edilmemesi onda bir kıskançlığa ya da içten içe bir hurs haline dönüşmüş olmalıdır. Farklı bir görüş olarak M. Bayram, Sultan'ın büyük oğlunu sanıldığı gibi kifayetsizliğinden değil, Malatya'da kendisine muhalif ve İrani çevrelerle iş birliği içinde olmasını fark ederek saltanattan uzak tuttuğunu dile getirmiştir (1994, s. 68; Solmaz, 2018, s. 716). Ancak bu durumu, veliahtlıktan uzaklaştırma sebebi değil de sonucu olarak görmek daha isabetli olacaktır. Netice itibarıyla bu melikin zayıf karakterli olması nedeniyle saltanattan uzak tutulduğu ve tahtı elde etmek için çeşitli muhalif çevrelerle iş birliği içine girdiğini söylemek mümkündür (Kütük, 2018, s. 295; Solmaz, 2001, s. 258).

I. Alâeddin Keykubad, 1237 Mayıs ayında Kayseri Meşhed Ovası'nda Melik Kâmil'in üzerine yapacağı sefer öncesi ordusunu toplamıştır. Burada yeniden II. Gıyâseddin Keyhusrev'i, Erzincan'a melik olarak gönderirken, bu defa atabeg olarak Seyfeddin Ayaba'yı atamıştır. Ortanca oğlu İzzeddin Kılıç Arslan'ı yine saltanatına veliaht ilan ederek ümerâdan da biat almıştır. Ramazan Bayramı dolayısıyla büyük bir şölen düzenleyen Sultan, 3 Şevval 634 (1 Haziran 1237) günü tertip ettiği ziyafette, Çaşnigir Nasireddin Ali'nin getirdiği kızarmış eti yedikten sonra rahatsızlanmıştır. Keykubâdiye sarayına geçmiş ancak kısa sürede ağrı, kanlı ishal, bulantı, dil tutulması gibi zehirlenme belirtileri gösterip kötüleşerek hayata gözlerini kapatmıştır (Abû'l-Farac, 1987, C. 2, s. 536; Ahmed Bin Mahmud, 2011, s. 305; İbn Bîbî, 2014, s. 445-446; Özbek, 2018, s. 171).

I. Alâeddin Keykubad'ın ölümü üzerine belirlenen veliaht İzzeddin Kılıç Arslan'ın tahta çıkarılması gerekirken olaylar aksi bir yönde gelişmiştir. Bu hadiselerin cereyan ediş şekli aslında cinayetinin ardında kimlerin olduğunu da gözler önüne sermektedir. Sultan'ın ölümünün sabahı devlet adamları II. Gıyâseddin Keyhusrev'e babasının ölümünü haber vermişlerdir. İbn Bîbî ve Münecimbaşı, melikin bayram ziyareti nedeniyle Kayseri'de olduğunu, babasının ölüm haberiyle devlet adamlarını yanına çekmek için davette bulunduğunu kaydetmişlerdir (2014, s. 447; 2001, C. 2, s. 80). Çaşnigir Şemseddin Altunaba, Kadı Şerefeddin Oğlu Tâceddin Pervane, Üstâdüddâr Cemaleddin Ferruh, Sâdeddin Köpek, Gürcü oğlu Zahirreddin gibi emirlerin bu davete icabet ederek II. Gıyâseddin Keyhusrev'i tahta oturttukları yine müellifler tarafından belirtilmiştir (Abû'l-Farac, 1987, C. 2, s. 537; İbn Bîbî, 2014, s. 447-448). Bu devlet adamları acele ederek Melik'e, Kayseri'de biat ettikten sonra bazı tedbirler almaktan da kaçınmamışlardır. İbn Bîbî, Sultan'ın emriyle meydan kapısı hariç bütün kapıların kapatıldığını ve mahpusların serbest bırakıldığını zikretmektedir (Abû'l-Farac, 2014, C. 2, s. 448-449; Münecimbaşı). I. Alâeddin Keykubad'a bağlılıkları bilinen Emir Kemaleddin Kâmyar, Hüsameddin Kaymeri, Kayır Han gibi emirler ise bu tedbirler sonrasında Sultan'ın ölümünden haberdar olmuşlardır (İbn Bîbî, 2014, s. 448). Hüsameddin Kaymeri bu duruma öfkelenmiş ve resmi veliahtı olarak tahta oturtmayı, karşı çıkanlarla da mücadele etmeyi önermiştir. Ancak Kemaleddin Kâmyar beklemeyi uygun görmüş daha sonra ise harekete geçmek için geç kalındığını fark etmiştir (İbn Bîbî, 2014, s. 449-450). Adı zikredilen emirler de çaresiz II. Gıyâseddin Keyhusrev'e biat etmişlerdir (İbn Bîbî, 2014, s. 450; Münecimbaşı).

I. Alâeddin Keykubad'ın ölümüne karışan isimlerle ilgili günümüze kadar birçok tarihçi değerlendirmede bulunmuştur. Saltanattan uzaklaştırılan şehzade II. Gıyâseddin Keyhusrev bu iddiaların merkezinde bulunmaktadır. Kaynakların

çoğu ölüm hadisesinden sadece 634 tarihini vererek (Abû'l-Farac, 1987, C. 2, s. 536; Ahmed Bin Mahmud, 2011, s. 305; el Ömerî, 2019, s. 366; İbnü'l Verdî, 2017, s. 116) söz ederlerken, zehirlenme olayına hiç değinmezler. İbn Bibî, I. Alâeddin Keykubad'ın ölümünü yediği ete bağlarken suikasttan söz etmez. Niğdeli Kadı Ahmed, "Nice konuşulan şey, konuşulan şeyden daha açıktır" (2015, s. 442) ifadesini; Anonim Selçuknâme müellifi ise açık açık oğlu "Gıyâseddin'in kötü niyetli emirlere danışarak babasını zehirlediğini" (2014, s. 42) kaydetmiştir. Modern araştırmacılar buradan hareket ederek şehzadenin babasına kırgın olduğu ve saltanatı ele geçirmek istediği için bu harekete girişebileceğini dile getirmişlerdir (Turan, 2016, s. 410). Onun liyakatsiz ve bu planı yapacak zekâya sahip olmadığı yönünde de tahminde bulunmuşlardır (Kaymaz, 2011, s. 97; Koca, 2010, s. 364; Turan). Burada melikin on altı yaşında olmasına rağmen babasına muhalif çevrelerle iş birliği içine girmiş olduğu muhakkaktır (Kaymaz, 2011, s. 97). Bunlardan en önde geleni ise Malatya ekolüdür ve onun tahta çıkmasında en çok etkisi olan Sâdeddin Köpek (Sümer, 1969, s. 7) bu ekolde yetişmiştir (Bayram, 1994, s. 88; Solmaz, 2001, s. 258-259). Burada II. Gıyâseddin Keyhusrev'in annesinin etkisi üzerinde durmakta fayda bulunmaktadır. O. Turan, II. Gıyâseddin Keyhusrev'in, İstanbul Latin İmparatoru Baudouin'e yazdığı mektupta annesinin Hıristiyan olduğunu ve babasının ölümüne kadar dinini değiştirmedikçe dile getirdiğini ifade etmiştir (2016, s. 423). Dolayısıyla bu hanımın, II. Gıyâseddin Keyhusrev'in saltanatının ilk dönemlerinde İslam'la şereflendiği anlaşılmaktadır. 635/1238 yılında Kayseri'de inşa ettirdiği külliyesinin kitabesinde "Saffetü'd- dünya ve'd- Din Mahperi Hatun" (Hacıgökmen, 2018, s. 82; Uyumaz, 2001, s. 409) elkabı yer almaktadır. M. A. Hacıgökmen, hükümdar hanımlarının "Saffetü'd- dünya ve'd- Din" elkabını kullandıklarını ancak hiçbirinin bunun ardına kendi isimlerini kaydetmediklerini belirtmektedir (Hacıgökmen). Bu durum onun hem devlet idaresinde hem de oğlunun üzerinde nüfuzu olduğuna işaret etmektedir (Hacıgökmen). Muhtemelen Huand (Mahperi) Hatun, II. Gıyâseddin Keyhusrev'in tahta çıkmasında politik mücadeleye girerken din değiştirmek suretiyle bir siyaset uygulamış olmalıdır. Bu tespitler ışığında Huand (Mahperi) Hatun'un, oğlu üzerinde oldukça etkili olduğu tespitini yapmak mümkündür. II. Gıyâseddin Keyhusrev'in, annesinin etkisiyle bu cinayete tevessül etmiş olması da olası bir durumdur. Ayrıca saltanata geçtikten sonraki yaşam tarzına bakıldığı zaman Sultan'ın, taassubun aksine hareket eden bir yönü bulunmaktadır. Bu nedenle tahta geçmek adına babasını öldürmeye yönelmesi, kendisinden beklenen bir davranıştır.

II. Gıyâseddin Keyhusrev'in bu komplo düzenlerken kendisine yardım edecek dâhili ve harici iş birlikçilerin olduğu tahmin edilmektedir. Dâhili olarak hareket edeceği kesim, I. Alâeddin Keykubad'ın devlet mekanizmasında

uyguladığı politikalarından rahatsız olan yukarıda adlarını zikrettiğimiz devlet adamlarıdır. Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın, Hârizmlî beyleri devletin hizmetine almaları dolayısıyla çıkarlarına zarar geleceğini düşünen ümera, mezkûr sultana kin gütmüş olmalıdırlar. Bu yüzden devlet ahlakına ters düşse de Sultan'ı ortadan kaldırmak için veliahtlıktan uzaklaştırılan II. Gıyâseddin Keyhusrev'le anlaşmaları mümkün görünmektedir (Koca, 2010, s. 362). İbn Bîbî'nin verdiği bilgiye göre, Sultan I. Alâeddin Keykubad, Kayseri'de ikinci kez ortanca oğlu İzzeddin'e veliahtlığı için biat alırken bu beylerin, ona ister istemez söz verdikleri bilinmektedir (2014, s. 443). Dolayısıyla suikast düzenleyen grup son biat merasiminden daha önce ittifak kurmuş olmalıdır.

Harici iş birlikçi olarak Mısır Eyyûbî hükümdarı el-Kâmil'in de bu suikastta ismi geçmektedir. I. Alâeddin Keykubad'ın uzunca süredir Mısır Eyyûbî hükümdarı el-Kâmil'le, Doğu Anadolu hâkimiyeti nedeniyle aralarının açık olması araştırmacıları bu yönde şüphe duymaya itmiştir. el-Kâmil'in 1231 yılında uğradığı yenilgi ve Sultan'ın, onun vassallarından olan Şam ve Halep melikleri ile kendisine karşı ittifaka girmesi, Mısır hâkimini, I. Alâeddin Keykubad'ı ortadan kaldırmayı düşünmeye sevk etmiş olmalıdır (Koca, 2010, s. 364). el-Kâmil'in bu icraatını gerçekleştirmek için iki seçeneğinin olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır. Birincisi Sultan'ın hanımı Eyyûbî melikesinin mahiyetinde Selçuklu sarayında bulunan şahıslar aracılığıyla suikastı gerçekleştirme teşebbüsüdür. İkincisi ise ekber evlat olan II. Gıyâseddin Keyhusrev'i saltanat vaadiyle yanına çekerek, Sultan'ın hayatına son vermeye ikna etmektir (Koca, 2010, s. 365). Cûlus sonrası yaşanan iki olay el-Kâmil ile Şehzade Gıyâseddin Keyhusrev'in ittifak içinde olduklarını ispatlamaktadır. Saltanat tahtına oturduktan sonra yeni Sultan'ın serbest bıraktığı tutukluların çoğunluğunu el-Kâmil'in 1231 yılında I. Alâeddin Keykubad'a karşı kaybettiği mücadelede aldığı esirler oluşturmaktadır (Koca). Diğer taraftan el-Kâmil'e karşı I. Alâeddin Keykubad ile ittifak içerisine girmek üzere olan Melik Eşref ve müttetikleri² onun ölümü sonrası II. Gıyâseddin Keyhusrev'le bu anlaşmayı yapmak istemişlerdir. Ancak yeni Sultan bu teklifi reddederek sadece el-Kâmil'in saldırılarına karşı onları emniyete alacağını vadederek, babası zamanında yapılan anlaşmaları kabul etmeyi uygun bulmuştur (Kaymaz, 2014, s. 37-38).

II. II. Gıyâseddin Keyhusrev'in Sâdeddin Köpek İle İlişkisi

II. Gıyâseddin Keyhusrev'in, yaşanan bu olaylar sonucu tahtı elde etmesinden sonra, Türkiye Selçuklu Devleti'ni derinden sarsacak olaylar da yavaş yavaş gerçekleşmeye başlamıştır. O dönem devletin üst düzey yöneticilerine baktığımız

² Halepliler, Hums hâkimi el-Melikü'l Şirkûh ve Hama hükümdarı el-Melikü'l Muzaffer, el-Eşref'le ittifaka giren isimlerdir (Kaymaz, 2014, s. 37).

zaman dört farklı grubun oluştuğu görülmektedir. Bunların her birinin kendi menfaatleri adına gelecek planlarıyla ilgili endişeleri bulunmaktadır. Birincisi henüz on altı yaşlarında olan genç Sultan II. Gıyâseddin Keyhusrev tek başına bir cephe oluşturmaktadır. Saltanatını güvende tutabilmesi için hem resmi veliaht hem de kendisine karşı olabilecek kesimle mücadele etmek zorundadır. Özellikle kendisine karşı olan Hârizmlî Türkmenlere olumsuz bir siyaset izlediği görülmektedir (Solmaz, 2001, s. 259). Aynı zamanda Sultan her ne olursa olsun olay örgüsüne baktığımız zaman kendisini tahta çıkaran isimlere de güven duymamaktadır (Kaymaz, 2011, s. 105). İkinci grubu, yeni Sultan'a muhalif kesim olarak nitelenebilir. Bunlar yabancı beyler ve I. Alâeddin Keykubad'ın vasiyeti gereği Şehzade İzzeddin'i destekleyen devlet adamları olarak karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü grup ise I. Alâeddin Keykubad'ın, Hârizmlî beyleri devlet mekanizmasına dâhil edip onların mevkiilerinden rahatsız olan yerli ümeradır (Turan, 2016, s. 427). Bu devlet adamları II. Gıyâseddin Keyhusrev'in tahta çıkmasında etkili olmalarına rağmen aralarındaki rekabet nedeniyle bu dönemde pasif kalmışlardır (Kaymaz). Bunların dışında II. Gıyâseddin Keyhusrev'in saltanatı elde etmesinde adı ön plana çıkan Sâdeddin Köpek, tek başına ayrı bir kanadı oluşturmaktadır. Bu grupların çıkarlarının ve beklentilerinin farklı olması hasebiyle birbirleriyle çatışması kaçınılmaz olmuştur.

Sâdeddin Köpek, yaşanan olayların merkezinde başrolü oynamaktadır. Kaynaklarda onun yaratılışından soysuz, haset, nefsinin kötü olması, devleti ele geçirmek istemesi gibi kötü özellikleri sıralanmaktadır (İbn Bîbî, 2014, s. 451; Müneccimbaşı, 2001, C. 2, s. 81). M. H. Yinanç, bu emirin hırslı bir yapısının olduğunu, devletin üst kademelerine diğer devlet adamları gibi terfi ederek uzun zaman beklemek yerine kısa sürede geçmek istediğini belirtmektedir (2014, s. 147-148). Kaynaklar Sultan'ın genç, tecrübesiz ve bu nedenle ahmak, kibirli, iyiyi kötüden ayıramayan, düzenbazların hilelerini anlamayan yapısından dolayı onun Sâdeddin Köpek'e inandığını kaydetmişlerdir (İbn Bîbî; Müneccimbaşı). Bu kadar kötü özelliklere sahip birinin, zehirlenme hadisesinden dolayı meliklik döneminde ilişkilerinin olduğu Sultan tarafından fark edilmemiş olması imkânsızdır. Kendi saltanatını tehlikede gören ve çevresindekilerden emin olmayan II. Gıyâseddin Keyhusrev'in, Sâdeddin Köpek'in icraatlarına göz yumması ya da iddia edilenin aksine bu emirin zaaflarını fark ederek onu maşa olarak kullanması mümkündür.

II. Gıyâseddin Keyhusrev ve Sâdeddin Köpek'in birbirinden bağımsız amaçlarının önündeki en büyük engel, resmi veliahttı destekleyen Hârizmlî Beyler olduğu muhakkaktır. Vakit kaybetmeyen Sâdeddin Köpek, onların saltanatı sahibine teslim etmek için mücadele edecekleri iftirasını atmaktan çekinmemiştir (Müneccimbaşı, 2001, C. 2, s. 81). Bunun yanında Hârizmlîlerin düşmanlara ilticası

halinde devletin sırlarını ifşa edecekleri ve bu durumun orduyu zora sokacağı yönünde onlara karşı haksız isnatlarda bulunduğu da görülmektedir (İbn Bîbî, 2014, s. 451; Kaymaz, 2011, s. 105). Nitekim bu ithamlar karşısında tahtından endişe duyan Sultan, saltanatının ikinci ayında Hârizmlî beylerin en kuvvetlisi Kayır Han'ın tutuklanması emrini vermiştir (İbn Bîbî; Abû'l-Farac, 1987, C. 2, s. 537). Hasta olmasına rağmen Zamantı kalesinde³ hapsedilen Kayır Han kısa zaman içinde hayatını kaybetmiştir (İbn Bîbî; Müneccimbaşı). Sultan'ın bu kararı üzerine diğer Hârizmlîler güvenlik endişesiyle Türkiye Selçuklu topraklarını apar topar terk etmişlerdir. Sultan, bu defa Kemâleddin Kamyar'ı, Hârizmlî Türkmenleri geri dönmelerine ikna etmek için göndermiştir. Ancak bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Müneccimbaşı, bu olayı “*devletin çanağındaki ilk kırılma*” (2001, C. 2, s. 81) olarak yorumlamaktadır. Devlet yönetmekten ve sorumluluk almaktan kaçan Sultan'ın, geleceği düşünmeden aldığı ilk karar gerçekten devletin sarsılmasında etkili olmuştur (Kütük, 2018, s. 291).

Bu olaylar siyasi cinayetlerin başlangıcını oluşturmuştur. Bundan sonra II. Gıyâseddin Keyhusrev ve Sâdeddin Köpek devletin idari mekanizmasında yer alan devlet adamlarını tek tek ortadan kaldırmışlardır. Bunlardan ilki Sâdeddin Köpek'in güçlenmesinden rahatsızlık duyarak bunu açık açık dile getiren Atabeg Şemseddin Altunaba olmuştur (İbn Bîbî, 2014, s. 454; Kaymaz, 2014, s. 44). Sultan II. Gıyâseddin Keyhusrev'in bu siyasi cinayete ortak olması her ne kadar Sâdeddin Köpek'in etkisi altında olsa da tahtını sağlamlaştırmak için atılmış adımlar olarak görmek mümkündür. Kemâleddin Kâmyar'ın bütün bu gelişmeler karşısında suskun kalması, II. Gıyâseddin Keyhusrev'in sorumsuz hareketleri, bir hükümdara yakışmayan tavırları ile alakalı olmalıdır. Nitekim Sultan'ın tahtını korumak için kendileri yerine Sâdeddin Köpek'i yanında tutacağını bildiği için konuşmanın bir fayda vermeyeceğini (Kaymaz, 2014, s. 46) düşünmüş olması da başka bir ihtimaldir.

Sultan II. Gıyâseddin Keyhusrev devlet adamların yanında kendisi için engel olarak gördüğü hanedan üyelerinin de ortadan kaldırılması için bekleme gereği duymamıştır. Nitekim Sultan, 1237 yılında I. Alâeddin Keykubad'ın ikinci hanımı Melike Adiliyye'yi evlatlarından ayırarak Ankara'da boğdurulması için Sâdeddin Köpek'e bizzat emir vermiştir (İbn Bîbî, 2014, s. 455). M. H. Yinanç bu ölümün ardında Sultan'ın annesi Huand (Mahperi) Hatun olduğunu ifade etmektedir (2014, s. 143). Ona göre bu hanım, Melike Adiliyye'nin ön planda olmasını hazmedememişti. Sultan'ın taassubun aksine kaynakların “*Vaktinin Râbiası*” (Müneccimbaşı, 2001, C. 2, s. 83) olarak nitelendirdikleri üvey annesini

³ Kayseri- Pınarbaşı ilçesine bağlı Melikgazi köyünde bulunmaktadır (Sümer, 1969, s. 7).

öldürmekten çekinmediği görülmektedir (Kütük, 2018, s. 305). Sultan II. Gıyâseddin Keyhusrev, Burgulu kalesinde hapsedilen kardeşleri İzzeddin Kılıç Arslan ve Rükneddin Süleyman'ı ise erkek evlatları doğduktan sonra boğdurtmuştur. Ardına Taceddin Pervane ve Kemâleddin Kamyar'ın ölüm emirleri verilmiştir.

Sâdeddin Köpek'in, Sultan'ın sefih hayatı, sorumsuzluğu, liyakatsiz oluşu gibi işini kolaylaştıran sebeplerden dolayı Selçuklu tahtına gözünü diktiği bilinmektedir (Kaymaz, 2011, s. 119). Halkın kendisini kabul etmesi için Selçuklu soyundan gelmesi gerekmektedir (Özbek, 2018, s. 184). Bunun için I. Gıyâseddin Keyhusrev'in annesi ile gayri meşru ilişkisinin olduğu ve kendisinin bu münasebet sonucu dünyaya geldiğini iddia etmeye başlamıştır (İbn Bîbî, 2014, s. 458). Bu durumu öğrenen Sultan, bir pusu ile Sâdeddin Köpek öldürülmüş ve hatta parça parça edilen cenazesini meydana astrararak teşhir ettirmiştir (İbn Bîbî, 2014, s. 465). II. Gıyâseddin Keyhusrev'in bütün bu yaşananlardan ders çıkarıp devletin yönetimini eline alması beklenirken, aksine o, yeni atamalar yaparak çok sevdiği eğlence hayatına dönmeyi tercih etmiştir (Kaymaz, 2011, s. 124).

III. II. Gıyâseddin Keyhusrev'in Babaîler İsyânındaki Tutumu

Babaîler İsyânı, II. Gıyâseddin Keyhusrev'in kişiliğiyle doğrudan ilişkili bir başkaldırmadır. Bir yaşam biçimi haline getirdiği sorumsuz davranışlarının halk üzerinde elbette olumsuz etkileri vardır. Bilindiği üzere Türk devletlerinde hükümdarın halka karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Orhun Abideleri'nde, Bilge Kağan " *Tanrı buyurduğu için, kendim devletli olduğum için kağan oturdum. Kağan oturup, aç, fakir milleti hep toplattım. Fakir milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım.*" (Ergin, 2011, s. 7) ifadeleri ile hükümdarın halka karşı görevlerini belirtmektedir. Buradan hareketle bir Sultan, iç düzeni sağlama, iktisadî tedbirlerin yanında sosyo- kültürel anlamda halkın beklentilerini karşılamakla mükelleftir (Koca, 2016, s. 106). Bunun yanında Türk devlet anlayışında " *devlet halk içindir*" (Kafesoğlu, 1998, s. 26) anlayışı bulunmakla birlikte hükümdar bütün halkı devletin çatısı altında toplamakla da vazifelidir (Koca, 2016, s. 104-105). Ancak II. Gıyâseddin Keyhusrev, başa geçtiği günden itibaren halktan kopuk, onların sorunları ile ilgilenmek yerine kadınlarla, içkili eğlence meclislerinde vakit geçirmeyi kendine şiar edinmiştir (Kaymaz, 2011, s. 124). Gürcü Hatun'a olan zaafı nedeniyle onun yanında Selçuklu sarayına giren tecrübesiz ayak takımı ve rüşvetle makam elde eden liyakatsiz insanların düşüncelerine daha çok önem vermektedir (Kaymaz, 2011, s. 125). Bu durumda deneyimli devlet adamlarının meydana gelen sıkıntılar ve yaklaşan felaketlere karşı tedbir almaları zorlaşmakta ve devletin otoritesi günden güne zayıflamaktadır (Kaymaz, 2011, s. 124). Halkın cephesinden bakıldığı zaman böyle bir sultandan elbette memnun olunması mümkün değildir.

Bu sorunların yanında II. Gıyâseddin Keyhusrev, kendisine muhalif olduğunu düşündüğü Türkmenlere yaklaşımı tahta çıktığından beri olumsuz yönde seyir izlemiştir. Eğirdir’de bulunan bir kervansarayın kitabesine yazdırdığı “ *Türkmen ve Başlıleri dağıtıp yok eden*” (Bayram, 1994, s. 88) ifadesi bu tutumuna örnek teşkil etmektedir. Sultan’ın bu yaklaşımının Sâdeddin Köpek’in ölümünden sonra daha çok sertleştiği görülmektedir. *Şeyh Evhadü’- din Kirmânî Menâkıb-Nâmesi’nde* verilen bilgilere göre Sultan’ın, Sâdeddin Köpek’le iş birliğine gidildiğini düşünmesi nedeniyle özellikle Malatya ve çevresinde geniş çaplı tahkimat yaptırdığı, Türkmenlerin çoğunu tutuklatıp, öldürttüğü anlaşılmaktadır (2005, s. 202; Solmaz, 2001, s. 259). II. Gıyâseddin Keyhusrev’in siyasi baskıları bu isyanın temelini oluşturmaktadır. Devlet yönetiminde gösterilen aciziyet ve Sultan’ın kendinden önce gelen Türkiye Selçuklu sultanlarının politikalarını terk etmesi ile zikredilen ayaklanmanın oluşması kaçınılmaz olmuştur⁴.

Babaîler İsyanını başlatan Baba İlyas’ın, Hârizmlî Türklerinden bir Türkmen babası olduğu ve Hârizmlîlerin yıkılışından sonra I. Alâeddin Keykubad’ın hizmetine girdiği bilinmektedir (Ocak, 2011, s. 94). Kendisinin Hârizmlî olmasından dolayı Kayır Han’ın ölümü ve Hârizmlîlere uygulanan politika nedeniyle Sultan’a karşı kin beslemiş olması mümkündür. Baba İlyas, Selçuklu Devleti’nin, Türkmenlere uyguladığı zulümden kurtarma vaadiyle ilahi bir şahsiyet kimliğiyle insanları kendisine çekmeyi başarmıştır (Ocak, 2011, s. 103). Baskılar ve takipten yorulan Türkmenlerin bu zatı ilahi bir kurtarıcı olarak benimsemesi ve isyanın bu kadar büyük kitleleri etkilemesi o dönem şartları değerlendirildiğinde kaçılmaz görünmektedir (Ocak). Aynı zamanda Türk halkının, tarihin hiçbir safhasında acımasız ve meşru olmayan hakanının yanında olmayı tercih etmemeleri (Ögel, 2017, s. 134) de bu isyanın büyümesinde etkili olmalıdır. İsyanın amacını, Baba İlyas’ın, Sultan’ın sıra dışı yaşantısını propaganda malzemesi yaparak halkı kendisine çekmesi ve II. Gıyâseddin Keyhusrev’in saltanatını sonlandırmayı istemesi şeklinde yorumlamak mümkündür (Solmaz, 2001, s. 260). Sultan’ın kişiliğinin ön plana çıkışı da bu propagandalar sayesinde

⁴ A. Y. Ocak, bu isyanın nedenlerini temel ve kolaylaştırıcı sebepler olarak kategorize etmiştir. Temel nedenlerin en önemlisi iktisadi kaynaklıdır. Toprak rejiminde bozulmalarının görüldüğü bu dönemde Moğolların önünden kaçıp gelen büyük Türkmen kitleleri nedeniyle arazi paylaşımında sıkıntılar yaşanmıştır. Konar- Göçer bu kitle ile yerleşik halk arasında yaşam tarzlarındaki farklılıktan dolayı sıkıntılar baş göstermiştir. Kolaylaştırıcı nedenlerin birincisi olarak dini anlayış farkı gösterilmektedir. Türkmenler tasavvuf çerçevesinde Türkmen babaları aracılığı ile öğrendikleri mistik bir İslâm inancı taşımaktadırlar. Yaşam şartlarına göre yerleşik Sünnî Müslüman ahaliden farklı İslâm anlayışları ise bir başka çatışmaya neden olmaktadır. Bunların yanında Türkmenlerin yoğun olarak bulunduğu Doğu Anadolu bölgesinde Hârizmlîlerin varlığı, Eyyûbilerin ve Moğolların bölgedeki faaliyetleri de bu isyanın kışkırtılmasında ihtimal dâhilinde olan sebeplerdir (Babaîler İsyanının nedenleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Ocak, 2011, s. 37-51).

olmuştur. Nitekim Baba İshâk ve müridleri, II. Gıyâseddin Keyhusrev'in yaşam tarzını, içkiye düşkünlüğünü, Allah'ın ve Hulefâ-yi Râşidîn'in yolundan ayrıldığını insanlara anlatmaya başlamışlardır (İbn Bîbî, 2014, s. 478; Kütük, 2018, s. 297).

İsyan, kısa sürede Anadolu'da yayılmaya başlamış ve büyük Türkmen kitlelerinin katılımıyla hızla büyümüştür. Kuvvetlerinin üst üste yenilgisi üzerine Sultan, savaşmak yerine Kubadâbâd'a çekilmiştir (İbn Bîbî, 2014, s. 480). İbn Bîbî her ne kadar onun tedbir amaçlı buraya gittiğini kaydetse de Sultan'ın korkarak kaçtığı anlaşılmaktadır (Müneccimbaşı, 2001, C. 2, s. 86). Neticede Malya Ovası'nda, Babâiler büyük bir hezimete uğratılmış iki üç- yaşındaki çocuklar hariç⁵ hiç kimse sağ bırakılmamıştır (İbn Bîbî). II. Gıyâseddin Keyhusrev, asilerin bertaraf edilmesi sonrası açılan yaraları sarmak yerine yeniden sefih, sorumsuz hayatına dönmüştür.

IV. II. Gıyâseddin Keyhusrev'in Köseadağ Savaşı'ndaki Tutumu

Babaîler İsyanı, Türkiye Selçuklu Devleti'nin askerî ve siyasi acziyetini gözler önüne sermesi bakımından kısa ve uzun vadeli etkileri olan bir ayaklanma olmuştur. Kısa vadede hemen doğu sınırında işgal için fırsat bekleyen Moğollar karşımıza çıkmaktadır. Anadolu'da çıkan bir isyanın bastırılmasında ordunun, siyasi idarenin hatalarını dikkatle takip ettikleri muhakkaktır (Turan, 2016, s. 448). Başkomutan olarak hükümdarın liyakatsizliği, korkaklığı, ordu ve halktan kopuk yaşantısı, elbette Moğolların işlerini kolaylaştıracak amiller arasındadır.

Moğollar önlerindeki bu fırsatı değerlendirerek 1242 yılında ilk kez Erzurum'a saldırmışlardır. Bir ihanet sonucu düşen kalede⁶ Moğollar büyük bir katliam gerçekleştirilmiştir (Aknerli Grigor, 2012, s. 33; Ebü'l-Ferec, 2011, s. 19; Müverrih Kiragos, 2009, s. 49). *Anonim Selçuknâme* müellifi, Sultan'ın bu haberi aldığı anda sarhoş olduğunu, Moğolları küçük görerek az sayıda bir kuvvet gönderdiğini kaydetmiştir (2014, s. 308; Kütük, 2018, s. 308). Fakat Sultan II. Gıyâseddin Keyhusrev'in belki de daha sonra üzüntü ve korkuya kapılarak devlet adamları ile bir meclis düzenlediği görülmektedir. Burada Hıristiyan ve Müslüman komşulardan yardım istenmesine karar verilmiştir⁷. Kayseri'den Sivas'a geçen Sultan, gelecek yardımları beklerken her gün orduyu denetlemiş ve oyunlar

⁵ Çocuk ve kadınların serbest bırakıldığı da rivayet edilmektedir (Müneccimbaşı, 2001, C. 2, s. 87).

⁶ Şehrin sübaşısı Sinâneddîn Yakut'un şehri çok iyi savunmuş hatta kış geldiği için Moğollar kuşatmayı kaldırmak üzere oldukları esnada şehrin şahnesi Şerafeddin Düveynî, Moğollarla anlaşarak şehrin düşmesine neden olmuştur (İbn Bîbî, 2014, s. 491-493; Münecimbaşı, 2001, C. 2, s. 89).

⁷ Melik Gazî'ye bir elçilik heyeti gönderilerek gönlünün alınması ve Melik Eşref'e ait Ahlat'ın ona verilmesi; Şemseddin İsfahani'nin paralı 20.000 asker toplaması için aynı bölgeye gönderilmesi; Ermenilere, Erakliya'nın iktâ olarak verilmesi; gönüllü Frank askerlerinin toplanmasına karar verilmiştir (İbn Bîbî, 2014, s. 494).

oyunarak içkiyle vakit geçirmiştir (İbn Bîbî, 2014, s. 493). Bu bekleyiş sonrası ilginç olan, Halep hükümdarının gönderdiği 2000 kişilik kuvvet dışında yardım sözü veren diğer devletlerin ağırdan alarak kuvvetlerini göndermemiş olmasıdır. Bunun sebebini Sultan II. Gıyâseddin Keyhusrev'in karakterinde aramak gerekmektedir. Babaîler İsyanı'nda olaylar büyüyünce korkup kaçan bir hükümdara kimsenin güvenmeyeceği aşikârdır. Moğollar gibi o dönemde herkese korku salan bir devleti karşlarına almaktansa beklemeyi ya da savaşın seyrine göre taraflarını belirlemek adına oyalanmayı tercih ettiklerini söylemek mümkündür (Kütük, 2018, s. 295-296).

Baycu Noyan idaresindeki Moğol kuvvetlerinin Erzincan'a kadar ilerleyip etrafı talana başlamaları üzerine Selçuklu devlet adamları arasında ne yapılacağı yönünde fikir ayrılıklarının yaşandığı görülmektedir. Tecrübeli devlet adamları Sivas'ta kalarak savunma savaşı yapılmasının doğru bir karar olacağı yönünde fikir beyan etmişlerdir (İbn Bîbî, 2014, s. 493; Müneccimbaşı, 2001, C. 2, s. 89). Gürcü oğlu Fahrüddeve ve Visakbaşı Garip gibi deneyim yoksunu kesim, savunmada kalmak istememişlerdir. II. Gıyâseddin Keyhusrev'e, diğer hükümdarların yardımıyla Moğolların yenilmesinin, onların gözünde Sultan'ın heybetini azaltacağını ve saldırıya geçilmesini telkin etmişlerdir (Müneccimbaşı).

Sultan'ın harekât kararı ile Selçuklular, Köseadağ mevkiine vardıklarında Baycu Noyan'ın emrindeki ordunun geldiğinin haber alınması üzerine savaş planına dair yeni bir tartışma ortamı oluşmuştur. Sahib Mühezzebüddin Ali ve ordu başkomutanı Gürcü oğlu Zahîrüddevle, boş hayallerle tehlikeye atılmamasını, savunmaya elverişli bu yerde kalınmasını tavsiye etmişlerdir (İbn Bîbî, 2014, s. 497). Ancak sarhoş olduğu bilinen Muzaffereddîn oğlu Nizâmeddin Sührab bu tavsiyeye karşıt görüş beyan etmiştir. II. Gıyâseddin Keyhusrev devlet yönetiminde zaaf gösterdiği gibi savaş stratejisi kadar önemli bir konuda da hataya düşmüştür. İbn Bîbî'nin nitelediği şekilde Sultan, savaş, yenilgi nedir bilmeyen, felaket acısı tatmamış ayak takımının görüşlerine yeniden kıymet vermiştir (2014, s. 496). Sultan'ın savaş öncesindeki geceyi içkili eğlence ile geçirdiği hatta öncü kuvvete harekât emrini sarhoş halde verdiği de rivayet edilmektedir (Qentin, 2006, s. 58; Kütük, 2018, s. 298). Sabah olduğunda devlet adamları, II. Gıyâseddin Keyhusrev'e aldığı kararın yanlış olduğunu söylemişler hatta onu yardımcı kuvvetin gelmesi için birkaç gün daha beklenilmesi yönünde uyarılar da fayda vermemiştir.

Sultan II. Gıyâseddin Keyhusrev'in bu strateji hatası neticesinde Moğollar, öncü kuvvetleri hezimete uğratmış, pek çoğu ya esir ya da şehit olmuştur (*Anonim Selçuknâme*, 2014, s. 43; Müneccimbaşı, 2001, C. 2, s. 89). Canını kurtarmayı başaran Halep kuvvetlerinin komutanı Nâsihüddin Fârisî'nin, Sultan'ın yanına gelerek:

“Böyle bir görüş ve önlemlerle, böyle uğursuz devlet erkânıyla nasıl cihangirlikten dem vurur, düşmanın karşısına çıkarsın? Ülkeyi, milleti ve devleti yok edip, Müslümanları ve bütün insanları acılara boğdun.” (İbn Bîbî, 2014, s. 500) tenkidini etmekten geri durmadığı görülmektedir. Sultan'ın, Nâsihüddin Fârisî'nin sözleri karşısında çok etkilendiği aşikârdır. Zira daha önce hiç pişmanlık yaşamadığı anlaşılan Sultan, mendilini yüzüne kapatarak ağladıktan sonra yanından hiç ayırmadığı haremîni Tokat'a göndermiştir (İbn Bîbî).

Sultan II. Gıyâseddin Keyhusrev o ana kadar cesur bir duruş sergilemiş, yanındaki ayak tayfasının cesaretlendirmesi ile acı olayların yaşanmasının fitilini ateşlemiştir. Ancak cesaretli ve kararlı bir Sultan'ın yaptığı gibi ordusunu derleyip toplamak, tedbirler almak yerine korkusunun yeniden ağır bastığı görülmektedir. Sultan, Çaşnigir Mübârizüddîn Çavlı'nın düşman elinden kaçıp kurtararak Sultan'ın yanına gelmesinden sonra bu emire ne yapılması gerektiğini sormuştur. Bu soru karşısında Çaşnigir Çavlı oldukça kırgın bir tavırla, Sultan'ın kendilerinin görüşlerine itibar etmediğini, bu durumda kimsenin elinden bir şey gelmeyeceğini ifade etmiştir (İbn Bîbî, 2014, s. 500). Güven ve cesaretini yitiren II. Gıyâseddin Keyhusrev, Çaşnigir Mübârizüddîn Çavlı'ya ülkenin yönetimini bırakınca bu emir: “(Padişah) Rezillerle bir araya gelmekten kaçınmalı, sefil nedimler ve cahil dostlar bulundurmaktan uzak durmalıdır. Düştüğü bu felaketi, onlarla konuşmanın ve düşüp kalkmanın bir ürünü saymalıdır” sözleriyle tavsiyede bulunurken, Sultan'ın hatalarını çekinmeden yüzüne vurmuştur (İbn Bîbî). Sultan, Tokat üzerinden kaçarken savaş meydanında bekleyen askerlerin hiçbiri, onun kaçıp gittiğinden haberdar olmamıştır.

Moğollar iki gün bekledikten sonra Sultan II. Gıyâseddin Keyhusrev ve ordusunun kaçıp gittiğini anlayıp sınırsız hazine ele geçirmişlerdir (Abû'l-Farac, 1987, C. 2, s. 542; İbn Bîbî, 2014, s. 501). Sultan korkuyla kaçarken yanına çok az eşya alabilmiştir. Kaynakların, Sultan'ın çadırında bıraktıklarından bahsetmeleri neticesinde kişiliğiyle ilgili farklı tespitler yapma imkânı bulunmaktadır. İçki malzemelerinin (Qentin, 2006, s. 58-59) yanında kapısının önünde leopar, aslan, kaplan, yılan, fare gibi vahşi hayvanların (Aknerli Grigor, 2012, s. 35) sayılması oldukça ilginçtir. Sultan'ın vahşi hayvanlara ilgisi olduğu hatta bunları insanlara saldırtıp zevk aldığı yönünde bilgiler de mevcuttur (Turan, 2016, s. 474). Müverrih Kiragos ise Sultan'ın düşmana güç gösterisinde bulunmak için bu hayvanları savaş meydanına götürdüğünü ifade etmiştir (2009, s. 51).

Sultan'ın kaçışını müteakip halkın çileli günleri başlamıştır. Moğollar, II. Gıyâseddin Keyhusrev'in ardından Anadolu içlerine kadar katliam yaparak ilerlemişlerdir. Müverrih Vardan yaşanan acıları anlatmak için bu seneyi “Feryat

Yılı"⁸ olarak nitelendirmiştir (2017, s. 100). Halkın güvenliğinden sorumlu II. Gıyâseddin Keyhusrev ise bunca acının müsebbibi değilmiş gibi Tokat'tan, Konya'ya kaçmıştır (Müneccimbaşı, 2001, C. 2, s. 89). Daha sonra Antalya 'ya (*Anonim Selçuknâme*, 2014, s. 43) ve burada da kendini güvende hissetmeyerek Menderes havzasına ilerlemiştir. Burada İznik Rum İmparatoru Vatatzes ile bir anlaşma yaptığı bilinmektedir (Kaymaz, 2011, s. 105; Ostrogorsky, 2019, s. 406). Amasya'ya çekilen Sahib Mühezzebüddin Ali, Sultanın genç olması, sefih kimselerle düşüp kalkıp, onları dinlemesi ve tecrübeli insanların nasihatlerini kulak arkası etmesinden dolayı devletin bu hale düştüğünü yanındakilere anlatmıştır (Müneccimbaşı, 2001, C. 2, s. 90; İbn Bîbî, 2014, s. 505). Ayrıca Amasya kadısı Fahreddin ile birlikte Mugan'a giderek Baycu Noyan ile görüşme şansı elde etmişlerdir. Onların, Allah'ın yardımıyla zafer kazandıklarını, savaşta askerlerin sayılarının Anadolu'da bulunan askerlerin yanında çok az olduğunu, halkın Selçuklu soyundan başka kimseye boyun eğmeyeceğini, bu yüzden barış yapılmasının gerektiğini ifade etmiştir (İbn Bîbî, 2014, s. 506-507). *Anonim Selçuknâme*'de, Sahip Mühezzebüddin Ali'nin, Baycu Noyan'a teklifte bulunurken, Gıyâseddin'in babasını zehirlemesinden dolayı ordunun ona yüz çevirdiği ve savaşın bu nedenle kaybedildiği belirtilmiştir (2014, s. 43). Ancak bu bilginin doğruluğu tartışılmakla birlikte müellifin Sultan'a kızgınlığı neticesinde böyle bir ifadeye bulunması mümkündür.

Sultan II. Gıyâseddin Keyhusrev, Sahip Mühezzebüddin Ali'nin, Moğollarla bir anlaşma yaptığını öğrenince Menderes kenarından Konya'ya gelmiştir (Müneccimbaşı, 2001, C. 2, s. 90). Halkın yaralarının sarılması, savaşın yıkımının tamir edilmesi gerekirken Sahib Mühezzebüddin Ali ve Naib Şemseddin'e ülkenin dizginlerini veren Sultan; yeniden içki, eğlence meclislerine geri dönmüştür (İbn Bîbî, 2014, s. 511). Bir yıl sonra Baycu Noyan'ın Malatya'da yaptığı zulüm nedeniyle halkın perişan olması⁹ ve ertesi yıl Baycu Noyan'ın, Anadolu topraklarına saldırılarına devam etmesi üzerine Mühezzebüddin Ali ve Naib Şemseddin İsfahanî bu defa Batu Han'a giderek bir nevi vassallığın onaylandığı bir anlaşma yapmışlardır. Devleti, kaderiyle adeta baş başa bırakan Sultan, Şemseddin İsfahanî'yi olağanüstü yetkilerle donatarak (İbn Bîbî, 2014, s. 511) vazgeçemediği ya da kendi karakterine uygun olan eğlence meclislerine geri dönmüştür.

⁸Niğdeli Kadı Ahmed, bu yıla "*Baycu Yılı*" denildiğini kaydetmiştir (2015, s. 442).

⁹ Köseadağ yenilgisinden sonra Baycu Noyan, Anadolu'nun zenginliklerinden faydalanmak için saldırılarına devam etmiştir. Önce Erzincan'a saldırmış daha sonra Malatya'ya ilerlemiştir. Malatya halkının başını bahçesini talan etmişlerdir. Zararları öyle büyük olmuştur ki Malatya'da kıtlık ve veba salgını baş göstermiştir (Ebü'l-Ferec, 2011, s. 21).

Şemseddin İsfahanî'nin Ermeniler üzerine çıktığı sefer esnasında Antalya'da bulunan II. Gıyâseddin Keyhusrev'in ölüm haberi gelmiştir. Sultanın yanından ayırmadığı bir av hayvanının ısırması sonucu 654 (1256/ 1257) (el Ömerî, 2019, s. 372) yılında hayatını kaybettiği rivayet edilmektedir.

V. II. Gıyâseddin Keyhusrev'in Evlilikleri

Sultan II. Gıyâseddin Keyhusrev'in siyasi yaşamı kadar evlilikleri de sıra dışı izler taşımaktadır. Kadınlara zaafı olduğu bilinen Sultan'ın ikisi Müslüman diğerleri Hıristiyan toplam altı tane hanımı olduğu bilinmektedir. Sultan II. Gıyâseddin Keyhusrev'in, Eyyûbîlerle dostane ilişkilerini geliştirmek adına, en-Nâsır'ın kız kardeşi Gaziye Hatun'la evlilik gerçekleştirdiği bilinmektedir (el Ömerî, 2019, s. 369; İbnü'l- Verdî, 2017, s. 116). Ancak bu evliliğin seyri hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Sultan II. Gıyâseddin Keyhusrev'in adından en çok söz ettiren evliliği Gürcü Hatun Tamara ile yaptığı izdivaçtır II. Gıyâseddin Keyhusrev'in, Gürcü Hatun'a düşkünlüğünün zaaf noktasında olduğu bilinmektedir. Hatun'un Selçuklu sarayına getirdiği maiyeti ve liyakatsiz yerli ümera kısa sürede onun aracılığıyla devletin üst mevkilerine ulaşmayı başarmışlardır (İbn Bîbî, 2014, s. 467; Kaymaz, 2014, s. 75). Müneccimbaşı, Gürcü Hatun'un, Sultan'ı etkisi altına alarak dinine ve devletine zarar verdiğini kaydetmiştir (2001, C. 2, s. 92). Devletin geldiği nokta itibarıyla kaynakların Sultan'ı etkisi altına alan bir hatuna olumlu yaklaşımları elbette beklenemez. Ancak II. Gıyâseddin Keyhusrev'in devlet yönetmeye muktedir olmadığı da göz ardı edilmemesi gereken bir gerçektir. Bunların yanında Gürcü Hatun'un, Anadolu'ya geldikten kısa süre sonra Müslüman olduğu ve Mevlânâ hazretlerinin muhibbesi olduğu bilinmektedir. Ahmed Eflâkî, Mevlânâ ve Gürcü Hatun'un aralarında geçenleri anlatırken bu hatundan zamanın kraliçesi, dünyanın hanımı olarak bahsetmektedir (Eflâkî, 2012, s. 348). Ayrıca Gürcü Hatun'un seçkin ve verdiği karardan dönmeyen bir yapısının olduğu da vurgulanmıştır (Eflâkî). Bu bilgilerden Gürcü Hatun'un baskın bir karaktere sahip olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

II. Gıyâseddin Keyhusrev'in, Gürcü Hatun'a düşkünlüğü yine kaynaklara yansıyan başka bir olayla karşımıza çıkmaktadır. Gürcü Kraliçesi, kızını Selçuklu sarayına gelin gönderirken krallığın resmi varisi IV. Giorgi Laşa'nın oğlu David'din, Anadolu'da ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. Böylece Rosudan, kendisinin beş yaşındaki oğlu Narin David'i tahta çıkarmayı planlamaktadır (Müverrih Kiragos, 2009, s. 55). Yaşanan hadise Sultan'ın zaafının boyutu ve bunun aşılması durumunda neler yapabileceğinin anlaşılması bakımından oldukça önemlidir. Gürcü Kraliçesi, II. Gıyâseddin Keyhusrev'e, kızı ile yeğeni David'in sevgili olduklarını bu yüzden onu ortadan kaldırmak istediğini bildiren bir

mektup yazmıştır (Kartlis Tskhovreba, trans. 2014, s. 336). Gürcü kaynağına göre bunu okuyan Sultan'ın hemen Gürcü Hatun'un odasına gidip onu tekmelediği, öyle ki hatunun vücudunun morluk içinde kaldığı kaydedilmiştir¹⁰ Hatta Sultan'ın kıskançlıktan David'i öldürmek isteyerek denize attırdığı, ölmediğini öğrenince tekrar yakalatarak zindana kapattırdığı kaydedilmektedir (Kartlis Tskhovreba, trans. 2014, s. 336-337; Abû'l-Farac, 1987, C. 2, s. 537)¹¹.

II. Gıyâseddin Keyhusrev, basılan paralar üzerine Gürcü Hatun'un resminin basılmasını isteyecek kadar ona tutku duymaktadır. Devlet adamlarının bu düşüncenin taassuba aykırı olması nedeniyle karşı çıkmaları üzerine Sultan, semboller kullanarak bu kararını uygulamıştır (Subaşı, 2016, s. 392). Bu sembollerin anlamları üzerinden II. Gıyâseddin Keyhusrev'in kişilik analizini hem Türk hem de İran mitolojisi üzerinden yapmak mümkündür. Türk mitolojisine göre Güneş, hem güneyi ve sıcaklığı hem de dişiyi sembol etmektedir (Ögel, 2014, s. 237; Çaycı, 2019, s. 38). Aslanın ise tahti simgelemekle birlikte güç, zafer ve kuvveti temsil ettiği bilinmektedir (Çoruhlu, 2000, s. 137). İran mitolojisi açısından ele aldığımız zaman bu motifler Şîr ü Hûrşîd¹² olarak tasvir edilmektedir (Konyalı, 2007, s. 150-151). İran sikkelerinde de görülen bu betimlemede aslanın Hüsrev'i, güneşin Şirin'i temsil ettiği bilinmektedir (Çaycı, 2001, s. 209). İran kültür çevresinin etkisinde kalan II. Gıyâseddin Keyhusrev'in böylece aslanı kendiyile temsil ederek gücünü ve kuvvetini betimlediğini; güneşi ise dünyasını aydınlatan Gürcü Hatun'a benzettiği düşünülmektedir (Parlar, 2001, s. 195-196). Aslan ve güneş figürü gezegen-burç ilişkisi içinde de ele alınmaktadır. Astrolojide Güneş gezegeni, Aslan burcunun evi olduğu için bu iki figür genellikle bir arada kullanılmaktadır (Çaycı, 2019, s. 244). Nitekim T. T. Rice, bu ilişkiye dikkat çekerek Sultan'ın bu figürü karısının enerjik yapısı ya da burcu olduğu için seçtiğini, aslanın da kendi karakterini yansıttığı için tercih ettiğini ifade etmiştir (2015, s. 92). Sultan'ın son derece önem atfettiği Gürcü Hatun'dan melik Alâeddin adlı oğlu dünyaya gelmiştir.

II. Gıyâseddin Keyhusrev'in, Konya ahalisinden zengin bir aileye mensup olan Berduliye adındaki hanımından Melik İzzeddin Keykavus dünyaya gelmiştir

¹⁰ Kaynağa göre Sultan bununla da yetinmeyerek Gürcü Hatun'un, Hristiyanlığa ait ikonlarını kırarak din değiştirmesi için baskı kurmuştur (Kartlis Tskhovreba, trans. 2014, s. 336). Ancak Gürcü Hatun'un bu sırada Müslüman olduğu bilinmektedir. Ö. Subaşı, Gürcü kaynağının bu bilgiyi tamamen dinsel taassup dolayısıyla verdiğini söylemektedir (Subaşı, 2016, s. 394).

¹¹ Gürcülerin kraliyet soyundan kimse kalmayınca yöneticileri David'i hatırlayıp Baycu Noyan'a başvurmuşlardır. Onun girişimleri sonucu David tutuklu olduğu Kayseri'deki zindandan çıkarılarak ülkesine gönderilmiş ve tahta oturtulmuştur (Aknerli Grigor, 2012, s. 38, 40).

¹² Sâsânî Hükümdarı Pervîz'in büyük aşkı Şîrin'le mesnevilere konu olan hikâyesidir (Erkan, 1999, s. 53).

(Uyumaz, 2001, s. 413). Ayrıca Melik Rükneddin Kılıç Arslan'ın annesi olduğu bilinen ve Konya'da ikamet eden ismini bilmediğimiz Rum asıllı bir papazın kızıyla da evlenmiştir (Uyumaz). Bunların dışında Kögonya hâkimi Melik Muzaffer'in kızı ile evlenmiştir. Bu münasebetle İbn Bîbî'nin verdiği bilgilerden, o dönemde yaşayan insanların Sultan için ne düşündüğü hakkında bilgi sahibi olmaktayız. Adı geçen melik, I. Alâeddin Keykubad döneminde Selçuklu tâbiyetine girmiş ve kendisine Kırşehir iktâ olarak verilmiştir (Uyumaz). Sultan II. Gıyâseddin Keyhusrev, Melik Muhammed'in kızlarından birini beğenmiş ve kendisine verilmesi için melikle görüşmüştür. Ancak Melik Muhammed'in karşısında bir Sultan olmasına rağmen " *Sultan günlerini sokak serserileri gibi sefahat ve işret içinde geçiriyor. Onun için ailemizin damatlığına yakışmaz* " (İbn Bîbî, 2014, s. 466) ifadelerini kullanarak sözlerini sakınmadığı görülmektedir. Hatta kaynağımız, Sultan'ın, ona kızmadığı bilakis özür dilediğini ifade ettikten sonra bu kızın Sultan'ın haremine girdiğini söylemekle yetinmiştir (İbn Bîbî). Dolayısıyla bu evliliğin nasıl ve hangi şartlarda gerçekleştiği bilinmemektedir. İstanbul Latin İmparatoru Baudovin, İznik Rum İmparatorluğu'nun saldırıları neticesinde ittifak arayışlarına girişerek II. Gıyâseddin Keyhusrev'e bir anlaşma teklifinde bulunmuştur (Turan, 2016, s. 468). Sultan bu teklifi kabul etmekle birlikte İmparator Baudovin'in, Fransa'da bulunan akrabalarından bir prensesle evlenmeyi şart koşmuştur (Turan). Ancak Köseadağ Savaşı sonrası II. Gıyâseddin Keyhusrev'in İznik Rum İmparatorluğu ile anlaşması neticesinde bu evlilik gerçekleşmemiştir (Turan; Uyumaz, 2001, s. 414).

VI. II. Gıyâseddin Keyhusrev'in Kişilik Özellikleri ve Karakter Analizi

II. Gıyâseddin Keyhusrev'in sıra dışı alışkanlıkları ve bir hükümdara yakışmayan yönetim şekli Türk tarihinde istenmeyen olayların yaşanmasına neden olmuştur. Sultan'ın meliklik dönemi, saltanatı elde etmesi ve sonrasında gelişen olayların kaynaklar ışığında incelenmesi sonucunda onun psikolojik profili oluşturulmuştur. Tüm yönleri ile tespit edilen bu bilgiler Psikolojik Danışman Alihuseyn Hüseyinov ile birlikte ele alınmıştır.¹³ Yapılan değerlendirmeler sonucu II. Gıyâseddin Keyhusrev'in karakteri, korkuları, devlet yönetimindeki eksiklikleri ve zaafı tenkit süzgecinden geçirildikten sonra günümüz tanı kriterlerine göre Antisosyal Kişilik Bozukluğu belirtilerine sahip olabileceği belirlenmiştir. Bunun yanında Sınırda Kişilik Bozukluğu (Borderline) emarelerini de gösterdiği tespit edilmiştir. *DSM-5 El Kitabı'na* göre her iki rahatsızlık da B Kümesi Kişilik bozukluklarında bulunmaktadır. Bu nedenle her ikisi keskin sınırlarla birbirinden ayrılamamaktadır. Tahlil kısmında bu rahatsızlığın belirtileri ve II. Gıyâseddin

¹³ 1. 10. 2020- 20. 01. 2021 tarihleri arasında Psikolojik Danışman Alihuseyn Hüseyinov ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Keyhusrev’de belirlenen emareler bir arada verilerek konunun daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır.

Antisosyal Kişilik Bozukluğu’nun tanımını şu şekilde yapmak mümkündür: Birtakım davranım bozukluklarına eşlik eden başkalarının haklarını hiçe sayma ya da yaşına göre toplumsal normların aksine edimler gösteren yineleyici ve sürekli davranış bozukluğudur. Bu davranışlar insanlara, hayvanlara ya da mala zarar verme ve sosyal yasaları çiğneme şeklinde görülmektedir. *DSM- 5* tanı kriterlerine göre birey aşağıda verilen belirtilerden en az üçünü gösteriyor olmalıdır.

“1-Tutuklanmasına yol açan yineleyici eylemlerde bulunmakla belirli olmak üzere yasal yükümlülüklere uymama.

2-Sık sık yalan söyleme, takma adlar kullanma ya da kişisel çıkarı ya da zevki için başkalarını dolandırma ile belirli düzmecilik (sahtekârlık)

3-Dürtüsellik ya da geleceği tasarlamama

4-Sık sık kavgâ dövüşlere katılma ya da başkalarının hakkına el uzatma ile belirli olmak üzere sinirlilik ve saldırganlık.

5-Kendisinin ve başkalarının güvenliğini umursamama.

6-Sürekli bir işinin olmaması ya da parasal yükümlülüklerini yerine getirmeme ile belirli sürekli bir sorumsuzluk.

7- Başkasını incitmesi, başkasına kötü davranması ya da başkasından çalması durumunda aldırmaçlık gösterme ya da yaptıklarına kendince bir kılıf uydurma ile belirli olmak üzere vicdan azabı çekmeme (pişmanlık duymama)” (Amerikan Psikiyatri Birliği, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, [DSM-5], 2014, s. 331).

Sınırdâ Kişilik Bozukluğu (Borderline) ise dengesiz ruh halleri, kötü benlik imajı, kaotik ilişkiler ve dürtüsel davranış (cinsel ilişki, madde kullanımı, aşırı harcama, dikkatsiz davranışlar) ile seyir gösteren bir rahatsızlıktır.

Antisosyal Kişilik Bozukluğu belirtileri çocukluk ve ergenlik döneminden itibaren görülmeye başlamaktadır. En az on beş yaşında davranış bozukluğuna dair bulgular bulunmalıdır (DSM-5, 2014, s. 331). Kadınlara göre erkeklerde daha sık görülen bu rahatsızlıkta genetik faktörlerin etkili olduğu bilinmektedir. Ayrıca doğum esnasında oluşan beyin hasarı, herhangi bir kafa travması veya çocuklukta geçirilen beyin iltihabı bu bozukluğa neden olmaktadır (Köroğlu & Bayraktar, 2010, s. 44). Bunlar dışında yaşanan büyük travmatik olayların ya da çocuğun düşünsel olarak istismara uğraması, belirtilerin ortaya çıkmasında etki göstermektedir. Kaynaklarda II. Gıyâseddin Keyhusrev’in kafa travmasına bağlı bir rahatsızlık geçirip geçirmediğine dair bilgi olmadığı için bu bahis araştırmaya muhtaç görülmektedir. Bir diğer neden ise aile faktörüdür. Anne babanın birbirinden tutarsız davranışları ya da sevgi ve şefkatin az gösterildiği çocuklarda

genetik faktörün de yer almasıyla belirtilerin görüldüğü bilinmektedir. II. Gıyâseddin Keyhusrev'in en erken ne zaman bu belirtileri gösterdiğine dair elimizde bilgi yok denecek kadar azdır. Bunlar dışında melikliği döneminde esir düşmesinin onun duygu durumunda bazı baskılara neden olabileceği tahmin edilmektedir. Ancak veliahtlık meselesi üzerinden bir tahmin yürütmek gerekirse, on dört on beş yaşlarında bu belirtileri gösterdiğini söylemek mümkündür. Her ne kadar I. Alâeddin Keykubad siyasi amaçlarla ortanca oğlunu veliaht ilan etmişse de, II. Gıyâseddin Keyhusrev'in yaklaşan Moğol tehlikesine karşı sorumluluk alamayacak yapısını da fark etmiş olmalıdır. Nitekim on beş yaşında tahta çıkışının arka planını değerlendirdiğimizde bu yaşlarda belirtilerin görüldüğünü söylemek mümkündür. Sultan'ın anne baba ilişkileri elbette kaynaklara yansımamıştır. I. Alâeddin Keykubad'ın onu tahttan uzaklaştırmış olmasına karşılık Huand (Mahperi) Hatun'un evladını desteklemesi nedeniyle anne baba tutumunda bir tutarsızlık olduğunu söylemek mümkündür. Üstelik annesinin asalet yönünden ikinci plana düşmesi ve kendisinin de veliahtlıktan uzak tutulmasını bu nedene bağlamış olan II. Gıyâseddin Keyhusrev'in, Antisosyal Kişilik Bozukluğu'na dair davranışlar göstermiş olması da muhtemeldir.

Veliahtlık sorununun II. Gıyâseddin Keyhusrev'in duygu durumunun belirginleşmesinde etkili olduğu tahmin edilmektedir. Nitekim Antisosyal Kişilik Bozukluğu'na sahip bireylerin yerleşik düşüncelerinden biri olan "*Bana adaletsiz davranıldı, artık hangi yolla olursa olsun payıma düşeni almak istiyorum*" (Koroğlu & Bayraktar, 2010, s. 51) kanısı ile hareket ettiğini söylemek mümkündür. Dönemin kaynaklarının suskunluğu, cinayeti işleyenlerin cezalandırmayı bırakın araştırılmaması ve resmi veliaht yerine II. Gıyâseddin Keyhusrev'in tahta çıkarılması onun bu cinayet tasarısının içinde yer aldığına işaret etmektedir. N. Kaymaz, büyük şehzade olan Gıyâseddin'in henüz on üç on dört yaşlarında bir çocuk ve saltanatı esnasındaki korkak, beceriksiz hallerini nazarı dikkate alarak bu cinayeti tek başına işleyemeyeceği görüşünü dile getirmiştir (2011, s. 95). II. Gıyâseddin Keyhusrev'in yaşı bu kişilik bozukluğunun belirtilerini vermeye uygundur. Ayrıca tahttan uzaklaştırılması sonucu bu cinayeti işleyen şahıslar arasında yer alması ya da azmettirmesi kaçınılmazdır. Antisosyal bireyler yetersiz kaldıkları, aldatıldıkları ya da küçük duruma düştükleri zaman saldırgan tutumlar sergilemeye meyilli hale gelmektedirler (Koroğlu & Bayraktar, 2010, s. 47). Böyle bir durum yaşadıkları zaman benmerkezci yapıları devreye girebilir. Burada bir diğer yerleşik duyguları olan, "*Ben insanları ele geçiremezsem, insanlar beni ele geçirir.*" (Koroğlu & Bayraktar, 2010, s. 51) savunma mekanizmasının etkin hale geldiği bilinmektedir. Antisosyal Kişilik Bozukluğu'nu ileri seviyelerde yaşayanların acımasız ve tehlikeli oldukları da tespit edilmiştir. Saldırganlıklarının

bir diğer nedeni ise alkol ve madde kullanımıyla ilişkili olarak görülmektedir. Zararlı alışkanlıkları olan Melikin böylesi saldırgan tutum sergilemesi mümkündür. II. Gıyâseddin Keyhusrev'in ileri dönemlerindeki davranışlarına baktığımız zaman tahtını kaybetme ya da alıştığı hayatın tehlikeye girmesi durumlarında korkusunun ön plana çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla bu tespitler ışığında melikliğinde elinden alındığını düşündüğü saltanat için korkusuzca mücadele etmesi, onun mizacında biri için olanaksız değil gibi görünmektedir. Bu bireylerin atalarına saygı duymaları ya da vicdan azabı çekmeleri gibi duyguları göstermeleri de pek beklenen bir durum değildir. II. Gıyâseddin Keyhusrev'in bu saydığımız özellikleri taşımasından dolayı I. Alâeddin Keykubad'ın ölümü ile doğrudan bağlantılı olduğu tahmin edilmektedir. Buradan hareketle daha çocuk yaşta bir melikin babasının zehirlenmesi olayına karışan insanlarla nasıl bir araya geldiği konusu aydınlığa kavuşmamıştır. Bugüne kadar melik Gıyâseddin'i, gayrimemnun kitlenin etkisi altına alarak ikna ettikleri ve bu planı gerçekleştirdikleri üzerinde durulmuştur. Ancak Antisosyal Kişilik Bozukluğu belirtilerine sahip bazı bireylerin kendi çıkarları için manipülatif davrandıkları bilinmektedir (Köroğlu & Bayraktar, 2010, s. 56) Toplumsal olayları, başkalarını çok iyi değerlendirerek zayıf noktalarını tespit etme eğilimleri bulunmaktadır. Dolayısıyla II. Gıyâseddin Keyhusrev'in kendinde hak olarak gördüğü saltanatı garanti altına almak için toplumun ve devlet erkânının rahatsız olduğu durumlardan istifade edebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Antisosyal Kişilik Bozukluğu olan insanların kendi çıkarları için başkalarını kullandıkları (Köroğlu & Bayraktar, 2010, s. 53) göz önüne alındığı zaman Sultan'ın, sanıldığı gibi Sâdeddin Köpek tarafından kandırılmadığı hatta işlenen siyasi cinayetlerde bu emirin zaafını kullandığı ihtimali kuvvetlenmektedir. Antisosyal bireyler alaycı, eleştirici tutumdan ve baskı altında olmaktan korktukları için karşısındaki insanlara bu duyguları başka türlü yansıtırlar. Bir nevi karşısındaki insanları baskı altında tutarak, kendilerine saygı duymalarını ve boyun eğmelerini sağlamayı amaçlamaktadırlar (Köroğlu & Bayraktar, 2010, s. 50). II. Gıyâseddin Keyhusrev'in devlet adamlarına tam olarak güvenemediği ortadadır. Antisosyal Kişilik Bozukluğu olan bireylerin dürtüsel olarak, verdikleri kararların neticelerini düşünmeden hareket ettikleri görülmektedir. Nitekim Kayır Han'ın suçsuz yere tutuklanması ve ölümü sonrası harekete geçen Hârizmlî Türkmenlerin oluşturacağı kargaşayı Sultan'ın hesaba katmadığı görülmektedir. II. Gıyâseddin Keyhusrev'in hatasından ders almadan bu cinayetlere izin verdiği bilinmektedir ki bu da Antisosyal Kişilik Bozukluğu'nun bir diğer belirtisidir. Ayrıca yenileyici bir şekilde yanlış hareketlerine devam ederek kendi çıkarına ters olduğunu düşündüğü ümeranın ortadan kaldırılmasına göz yummuştur. Melike

Adiliyye'nin bizzat Sultan'ın emriyle ortadan kaldırılmasının, II. Gıyâseddin Keyhusrev'in duygu dünyasında farklı bir anlamı bulunduğu anlaşılmaktadır. Annesinin daha geri planda olması, veliahtlığın bu kadının çocuklarına layık görülmesi nedeniyle Sultan'ın, Melike'ye karşı büyük bir öfke duymasına neden olduğu tahmin edilmektedir. Büyük bir haset hissini gelişmesi suça ve cinayet işlemeye meyilli olan birinin ancak kendisine bu duyguları yaşatan kişiyi ortadan kaldırması ile son bulabilir. II. Gıyâseddin Keyhusrev'in, Melike Adiliyye'yi öldürerek geçmişte yaşadığı küçük düşürülmenin öcünü aldığını psikolojik açıdan söylemek mümkündür. Böylece çocuklukta annesinin aşağı toplumsal tabakada olmasının etkisini ortadan kaldırdığını düşünmüş olmalıdır. Sâdeddin Köpek'in, Sultan tarafından ortadan kaldırılmasında yine kendisinin değersizleştirilmesine karşı duyduğu büyük öfke yatmaktadır. Eğer bir birey Antisosyal kişiler üzerinde egemenlik kurmaya çalışırsa onlardan daha akıllı olduklarını göstermek için onları yenmeleri gerektiğini düşündükleri tespit edilmiştir (Koroğlu & Bayraktar, 2010, s. 47). İşlenen bütün cinayetlerin temelinde Sultan'ın acıma duygusundan yoksun olması bulunmaktadır. Bu rahatsızlığı olan bireylerin empati kuramamaları nedeniyle böylesine davranışlar sergilemeleri aslında biyolojik bir nedendir.

Antisosyal bireylerin iş yaşamlarında sorumluluk almaktan kaçtıkları bilinmektedir. Toplumsal kurallara karşı ilgisiz bir yaşam tarzını benimsedikleri görülmektedir (Koroğlu & Bayraktar, 2010, s. 50). Alkol, madde kullanımı, çok eşlilik, eğlence gibi dünya zevklerine karşı eğilim içerisindedirler. Bunu yine dürtüsel bir şekilde gerçekleştirirler¹⁴. II. Gıyâseddin Keyhusrev bu yönüyle ele alındığı zaman kaynakların onu en çok eleştirdiği noktaların aynı istikamette olduğu görülmektedir. Burada verilen bilgilere göre Sultan'ın, içkiye, sefahate, şehvete çok düşkün olduğu vurgulanmıştır (Ahmed Bin Mahmud, 2011, s. 308; Akropolites, 2008, s. 75; Müneccimbaşı, 2001, s. 92; Kütük, 2018, s. 307). Ayrıca yırtıcı hayvanları beslediği, bunları insanlara saldırttığı yönünde sıra dışı kişilik özellikleri de kaynaklarda zikredilmiştir (İbn Kesir, 1995, C. 13, s. 308). Antisosyal bireylerin hayvanlara ve insanlara karşı saldırgan tutumlar sergilemeleri de rahatsızlıkları ile ilgili bir davranış bozukluğudur (Koroğlu & Bayraktar, 2010, s. 56). Bu belirtiler aynı zamanda Sınırdaki Kişilik Bozukluğu olanlarda da karşımıza çıkmaktadır.

II. Gıyâseddin Keyhusrev'in, Babaîler İsyanı'nda ordunun başına geçmesi ya da başkentte durumları izlemesi beklenirken o kaçmayı tercih etmiştir. Onun bu davranışı sorumsuzluk güdüsüyle alakalı olmalıdır. Antisosyallerin empati yetisinden yoksun olmaları nedeniyle halkın duygularını anlamaktan uzak olması

¹⁴ Sınırdaki Kişilik Bozukluğu olanların bu davranışları dürtüleri ile gerçekleştirdiği bilinmektedir (Koroğlu & Bayraktar, 2010, s. 59).

da onu bu davranışa itmeye yeter bir sebeptir. Aynı zamanda engellenme, sıkılma ya da çökkünlük duyma gibi durumların Antisosyalleri kötü etkilediği bilinmektedir (Köroğlu & Bayraktar, 2010, s. 53). Genellikle korku duygusundan yoksun olduğu bilinmesine rağmen yoğun baskı altında riskleri görerek güvenliğini ön plana almış olması da ihtimal dâhilindedir. Sultan'ın bu olay sonrası verdiği tepkileri tamamen Antisosyal özelliklerle açıklamak mümkündür. Babaîler İsyanı'nın bastırılmasından sonra asilerden sadece üç dört yaşındaki erkek çocuklarının sağ bırakılması, özerkliğine karşı çıkanları cezalandırma yöntemidir. Bu insanlara duyduğu öfke nedeniyle Türkmenlere uygulanan baskı politikası, engellenme ya da çökkünlük duyma karşısında öç alma duygusuyla yapılmış olmalıdır.

II. Gıyâseddin Keyhusrev'in, Köseadağ Savaşı'ndaki tutumunu birkaç yönden değerlendirmek mümkündür. Antisosyal Kişilik Bozukluğu olan insanların kendilerini kışkırtan anlık durumlarda, kendi ya da başkalarına gelecek zararları düşünmeden karar verdikleri bilinmektedir (Köroğlu & Bayraktar, 2010, s. 56). II. Gıyâseddin Keyhusrev'in de aynı şekilde davranışlar sergilediği bilinmektedir. Sivas'ta yanında bulunan Gürcü oğlu Fahrüddeve ve Visakbaşı Garip gibi sarhoş gezen şahısların Sultan'ın üzerinde kışkırtıcı güç oldukları muhakkaktır. Yeterince tedbir almadan hareket edilmesi ve Köseadağ mevkiinde beklemek yerine saldırıya geçilmesi tamamen Sultan II. Gıyâseddin Keyhusrev'in öngöründe bulunamaması ile alakalıdır. Aynı zamanda iyi ve kötüyü ayırt edememesi nedeniyle doğru olan hareketleri algılaması imkânsızdır. Yenilgi üzerine Sultan'ın kaçmayı tercih etmesi yine sorumluluk alamaması nedeniyle gerçekleşmiş olmalıdır. Antisosyal bireylerin geleceği tasarlama yetisinden yoksun olmaları nedeniyle Sahip Mühezzibüddin Ali'nin, Baycu Noyan'la yaptığı anlaşmayı Sultan'ın sevinçle karşılması da oldukça normal bir durumdur.

Antisosyal Kişilik Bozukluğu olan bireylerin evlilik hayatlarında da sorumluluk alamadıkları bilinmektedir. Çok eşlilik ya da gayrimeşru ilişkiler yaşamaları belirgin özellikleridir. II. Gıyâseddin Keyhusrev'in kadınlara ve şehvete düşkün olduğu kaynaklar tarafından kaydedilmiştir (Ahmed Bin Mahmud, 2011, s. 308; Müneccimbaşı, 2001, s. 92). Antisosyal Kişilik Bozukluğuna sahip bireylerin de şehvete düşkün oldukları bildirilmiştir (Köroğlu & Bayraktar, 2010, s. 57). Aynı zamanda Sınırdaki Kişilik Bozukluğu olanların bu tür davranışları bulunmaktadır.

Sultan'ın altı kez evlilik yaptığı bilinmektedir. II. Gıyâseddin Keyhusrev'in, Gürcü Hatun'a tutkuyla bağlı olduğunu vurgulamıştık. Ancak burada tezat oluşturan konu Antisosyal bireylerin evliliklerinde eşlerine bağlanamadıkları vurgusudur ki bu nedenle çok eşli bir hayat yaşamayı tercih etmektedirler. Ancak

II. Gıyâseddin Keyhusrev'in çocukluğunda yaşadığı travmanın Gürcü Hatun'a duyduğu bu sevgi ile alakası olması muhtemeldir. Huand (Mahperi) Hatun'un oldukça otoriter ve oğlu üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Gürcü Hatun'u tıpkı Huand (Mahperi) Hatun gibi muktedir bir kadın ve Hıristiyan olması yönüyle değerlendirdiğimiz zaman "psikolojik aktarım" denilen bir kavram karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramı açacak olursak; II. Gıyâseddin Keyhusrev'in geçmişte yaşadığı duyguları bu hatuna yansıttığı, asaleti nedeniyle annesinde arzuladığı güçlü kadın imajını Gürcü Hatun'da bulmaya çalıştığı şeklinde değerlendirme yapmak mümkündür. Sultan'ın bu hanımın her istediğini yerine getirmesi, kıskançlığı, ona attığı bu anlamla alakalı olmalıdır. Paralar üzerindeki güneş motifinin dünyasını aydınlatan güneş anlamına gelmesi de bu fikri desteklemektedir.

SONUÇ

II. Gıyâseddin Keyhusrev'in şehzadeliği döneminden itibaren sıra dışı özellikleri olduğu görülmektedir. I. Alâeddin Keykubad'ın yürüttüğü politikaları sürdürecektir karakterden yoksun büyük şehzadenin saltanattan uzaklaştırılmayı oldukça içselleştirdiği aşikârdır. I. Alâeddin Keykubad'ın zehirlenme hadisesinde en büyük problem henüz on üç on dört yaşındaki bir çocuğun böylesine büyük bir işe girişip girişmeyeceği tartışmasıdır. II. Gıyâseddin Keyhusrev'in bu menfur cinayette baş aktör olmasa bile annesinin de etkisiyle olaylara dâhil olduğu düşünülmektedir. Ancak babasının ölüm şeklinin onda var olan kişilik bozukluklarının daha belirgin olmasına neden olduğunu söylemek de mümkündür.

Sâdeddin Köpek'in devlet kademesinde hızla yükselmek için işlediği cinayetlere Sultan'ın sessiz kalmasının yine onun ruhsal yapısıyla yakından alakası olduğu tespit edilmiştir. II. Gıyâseddin Keyhusrev'in, elde ettiği makam ve yaşamı yitirmek istememesi, onu önünde engel olabilecek kişileri ortadan kaldırma düşüncesine itmiştir. Sultan'ın aldığı hatalı kararlar müreffeh bir hayat yaşayan halkı çatışmaların, isyanların, yoklukların yaşandığı bir ortama sürüklemiştir.

İçki, eğlence ve kadınlara düşkünlüğünün normal sınırların çok ötesinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu zaafı nedeniyle sağlıklı kararlar almaktan uzak bir yapısının olduğu belirlenmiştir. Özellikle Gürcü Hatun'a olan tutkusu devletin üst kademelerini liyakatsiz kişilerin ele geçirmesine neden olmuştur. Devlet kadrolarının yapısının bu şekilde bozulması ve yönetimde güçlü bir sultanın olmaması devleti zirvedeyken çöküşe götüren olayların gelişimini hızlandırmıştır. Gerek iç ve gerekse vassallar dâhil dış devletlerde, II. Gıyâseddin Keyhusrev'in şahsına hâsıl olan güvensizlik, devletin kaderinin çizilmesinde oldukça etkili olmuştur.

Çocukluk döneminden itibaren sıra dışı bir yapıya sahip olan Sultan II. Gıyâseddin Keyhusrev'in karakter özellikleri incelendiği zaman günümüz tanrı ölçekleri karşılığında Antisosyal Kişilik Bozukluğu belirtileri ile örtüştüğü görülmektedir. Ayrıca kadınlara düşkün olması, av hayvanlarına ilgi duyması ve alkol kullanımı ise bu rahatsızlığa eşlik eden Sınırdaki Kişilik Bozukluğu (Borderline) ile ilişkili emareler taşıdığına işaret etmektedir.

EXTENDED SUMMARY

Turkey Seljuk State is a state which had a great part in the settlement of Turkish-Islamic population and influence in Anatolia. Sultans, who came to power in their history which had lasted for nearly a century, gave a great struggle to stabilize the state. However, despite this, there were many periods of ups and downs with turbulence. Although Turkey Seljuk Sultans gave importance to consultation with statesmen in important decisions, it is well known that they were the last decision makers according to Turkish tradition. Although these decisions were correct, it is seen that they sometimes appeared themselves in a way which puts the state in a difficult situation. Although Sultans received a good education at the point of state government, they also had the feelings of every people such as their fondnesses, fears, excitement and angers. As well as a being a political leader Giyath al-Din Kay Khusraw II appears as a Sultan who differed from others in the way of human characteristics.

As well as different features of Giyath al-Din Kay Khusraw II his contribution to the events which occurred at his period is still discussed today. His role at the assassination of Ala ad-Din Kayqubad I is the most important of these. At the same time, his place in the political murders just after his reign has not been emerged. The influence of Sultan's personality on Babaîler Revolt is one of the most talked about issues. It is discoursed that among other reasons, the personality of Sultan was incisive influential at the loss of Battle of Kosedag Giyath al-Din Kay Khusraw II's private life and extraordinary habits are very important in the way of analysing his character.

In this study, it is aimed to find out the personality traits of Giyath al-Din Kay Khusraw II who differs from other Turkish Seljuk Sultans in many ways by considering his performances in the historical process. The character analysis of Sultan mentioned was appreciated by using the psychobiography method. All information about the life of Sultan has been set at first and second hand sources. Here, information which is in the dark or open-ended has been appreciated in the light of modern studies by today's historians. These data and identified problems were discussed in the related titles of the study. All information filtered through the criticism in the character analysis part of the study was appreciated together

with Psychological Counsellor Alihuseyn Huseynov. These meetings which were administered in the form of interview were also supported with necessary sources. The results achieved were compared with the personality of Sultan. The comparisons made and the results achieved were appreciated together with the frame of Giyath al-Din Kay Khusraw II's character features in this part.

It has been determined that Giyath al-Din Kay Khusraw II had extraordinary features since he was prince. When the character features of Sultan Giyath al-Din Kay Khusraw II were examined, it was seen that they coincided with the symptoms of Antisocial Personality Disorder in return for today's diagnostic scales. In the comparative evaluation, it is thought that this prince, who lacked of the character in order to continue the policies of Ala ad-Din Kayqubad I in accordance with the symptoms of this personality disorder, internalized the removal from the reign. Although Giyath al-Din Kay Khusraw II was only thirteen and fourteen it was understood that he was involved in the events of the poisoning incident of Ala ad-Din Kayqubad I with the thought that the crown was his right. It was estimated that the way his father died caused his personality disorders he had beforehand to be more pronounced. It was understood that the antisocial personality of Sultan was effective in the murders in which Sâdeddin Kopek was in the forefront. In these murders, it was understood that Sultan Giyath al-Din Kay Khusraw II got people killed who were against him by remaining in the background. It indicated that Giyath al-Din Kay Khusraw II's fondness of feeding game animals like pets, alcohol, entertainment and women had symptoms which were associated with both Borderline Personality Disorder and Antisocial Personality Disorder. It was clear that these features of Giyath al-Din Kay Khusraw II which coincided with antisociality, accelerated the development of the events which caused the collapse of the state when the state was at its peak. The existence of a genetic factor or a physical being which caused personality disorder is an issue which needs research.

KAYNAKÇA

- Ahmed Bin Mahmud. (2011). *Selçuknâme* (Merçil, E. Haz.). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay.
- Ahmed Eflâkî. (2012). *Ariflerin menkıbeleri* (Yazıcı, T. Çev.). İstanbul: Kabalıcı Yay.
- Aknerli Grigor (2012). *Okçu milletin tarihi* (Andreasyan, H. D. Çev.) İstanbul: Yeditepe Yay.
- Amerikan Psikiyatri Birliği, ruhsal bozuklukların tanısal ve sayımsal elkitabı, (DSM-5)* (2014). (Köroğlu, E, Çev.) Ankara: HYB Yay.
- Başkumandan Simbat (t. y.), *Başkumandan Simbat vekâyinâmesi*, (Andreasyan, H. D Çev.). TTK Kütüphanesi'nde basılmamış nüsha.
- Bayram, M. (1994). Selçuklular zamanında Anadolu'da bazı yöreler arasındaki farklı kültürel yapılanma ve siyasî boyutları. *SÛTAD*, 1, 79-92. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sutad/issue/26301/277180>.
- Çaycı, A. (2019). *Anadolu Selçuklu sanatında gezegen ve burç tasvirleri*. Konya: Palet Yay.
- Çaycı, A. (2001). Selçuklu ve Artuklu sikkelerinde zodiak tasvirleri, O. Eravşar (Haz.), *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyet Kongresi Bildirileri*,(s. 207-218). Konya: Selçuk Araştırmaları Merkezi Yay.
- Çoruhlu, Y. (2000). *Türk mitolojisinin ana hatları*. İstanbul: Kabalıcı Yay.
- Ebü'l-Ferec İ. İ. (2011). *Târîhu Muhtasari'd- Düvel* (Yaltkaya Ş. Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Elban, M. (2018). Tarih yazımından tarih eğitimine psikotarih. *TOD*, XXXV/(11), 226-248. Erişim Adresi: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1349>.
- Ergin, M. (2011). *Orhun abideleri*. Konya: Boğaziçi Yay.
- Erkan, M. (1999). Hüsrev ve Şirin. *İslâm ansiklopedisi* (C. 19, s. 53-55). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Abû'l-Farac, G. (1987). *Abû'l-Farac Tarihi* (Doğrul, Ö. R. Çev.). (C. 2.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Akropolites, G. (2014). *Vekayinâme* (Umar, B. Çev.). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yay.
- Hacıgökmen, M. A. (2018). *Türkiye Selçuklu Devlet Adamları*. Konya: Çizgi Yay.
- İbn Bîbî (2014). *el-Evâmirü'l-Alâ'îye fi'l-Umuri'l-Alâ'îye (Selçuknâme)* (Öztürk, M. Çev.).(C. 2). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- İbn Kesir (1995). *el Bidaye ve'n Nihaye (Büyük İslam tarihi)* (Keskin. M. Çev.). (C. 13) İstanbul: Çağrı Yay.
- İbnü'l- Verdî (2017). *Bir ortaçağ şairinin kaleminden Selçuklular* (Alican, M. Çev.). İstanbul: Kronik Yay.
- Tskhovreba, K. (2014). *A History of Georgia* (Gamq' relidze, D. Trans.). Metrevelli R. & Jones S.(Ed.). Tiflis: Artanuji Publishing.
- Kafesoğlu, İ. (1998). *Türk millî kültürü*. İstanbul: Ötüken Yay.
- Kaymaz, N. (2011). *Anadolu Selçuklularının inhitatında idare mekanizmasının rolü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Kaymaz, N. (2014). *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıyâsü'd-Din Keyhüsrev ve devri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Koca, S. (2016). *Türk kültürünün temelleri*. Ankara: Berikan Yay.
- Koca, S. (2010). Türkiye Selçuklu tarihine damgasını vuran menfur bir cinayet: Sultan I. Alâeddîn Keykubâd'ın zehirlenmesi. *SÛTAD*, 27, 347-369. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sutad/issue/26306/277271>.

- Konyalı, İ. H. (2007). *Konya tarihi*. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yay.
- Köroğlu, E. & Bayraktar, S. (2010) *Kişilik Bozuklukları*. Ankara: HYB Yay.
- Küttük, A. (2018). Köseadağ Savaşı'nın kaybedilmesinde II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in kişiliği ve uygulamalarının rolü. Kaya (Ed.), *1243 Köseadağ Savaşı Ve Anadolu'nun Moğollar Tarafından İşgali Uluslararası Sempozyum Bildirileri* içinde (s. 289-314). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yay.
- Müneccimbaşı, A. b. L. (2001). *Câmiu'd- Düvel (Selçuklular tarihi)* (Öngül, A. Çev.). (C. 2), İzmir: Akademi Kitabevi.
- Müverrih Kiragos. (2009). *Ermeni müverrihlere göre moğollar* (Solmaz, G. Çev.). Ankara: Elips Yay.
- Müverrih Vardan. (2017). *Türk fütuhâtı tarihi (889- 1269)* (Andreasyan, H. D. Çev.). Fuat Hacısalihoğlu, F (Ed.). İstanbul: Post Yay.
- Niğdeli Kadı Ahmed. (2015). *el- Veledü's – Şefik ve'l- Hâfidü'l- Halîk (Anadolu Selçuklularına dair bir kaynak)*. (Ertuğrul, A. Çev.). (C. 1) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Ocak, A. Y.(2011). *Babaîler isyanı(Aleviliğin Tarihsel Alt Yapısı)*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Ostrogorsky, G. (2019). *Bizans devleti tarihi (Işıltan, F. Çev.)* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Ögel, B. (2017). *Türklerde devlet anlayışı (13.Yüzyıl Sonuna Kadar)*.İstanbul: Ötügen Yay.
- Ögel, B. (2014). *Türk mitolojisi*. (C.2) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Özbek, S. (2018). *Selçuklu – Eyyubi ilişkileri*. Ankara: Berikan Yay.
- Parlar, G. (2001). Sanat tarihi yönleriyle figürlü Anadolu Selçuklu sikkeleri. O. Eravşar (Haz.), *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyet Kongresi Bildirileri* içinde (s. 189-201). Konya: Selçuk Araştırmaları Merkezi Yay.
- RicE, T. T. (2015). *Anadolu Selçuklu tarihi*. (Taştan, T.K. Çev.). Ankara: Nobel Yay.
- Qentin, S .D. S. (2006). *Bir Keşiş'in anılarında Tatarlar ve Anadolu* (Özbayoğlu, E. Çev.).Antalya: DAKTAV Yay.
- Solmaz, S. (2001). *Danışmendliler Devleti ve kültürel mirasları* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Solmaz, S. (2018). Köseadağ Savaşı'nda bir Selçuklu Emîri: Nizâmeddin Suhrab. A. Demir, T. Tombuloğlu, E. Erdoğan, Ö. Düzbakar (Ed.).*Selçuklu tarihçiliğinin zamansız kaybı Prof. Dr. Feda Şamil Arık'a armağan türk tarihine dair yazılar III* (s. 705-721). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Subaşı, Ö. (2016). Türkiye Selçuklu devleti'nde güçlü bir kadın: Gürcü Hatun Tamara. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. XIII/(33), 384-401.
- Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/mkusbed/issue/19579/209096>.
- Sümer, F. (1969). Anadolu'da Moğollar. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 1, 1-47.
- Erişim Adresi: http://isamveri.org/pdfs/bv/D00113/1969/1969_SUMERF.pdf
- Sümer, F. (2002). Keykubad I. *İslâm ansiklopedisi* (C. 25, s. 358-359). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Şeyh Evhadü'd- din Hâmid el- Kirmânî ve menâkıb-nâmesi (2005). (Bayram, M. Çev.). İstanbul: Kardelen Yay.
- el- Ömerî, Ş. b. F.(2019) *Türkler hakkında gördüklerim ve duyduklarım (Mesâlikü'l Ebsâr)* (Batur, A. Çev.). İstanbul: Selenge Yay.

- Tarih-i Âl-i Selçuk (Anonim Selçuknâme) (2014).* (Gök, H. İ. & Coşguner, F. Çev.) Ankara: Atıf Yay.
- Turan, O. (2016). *Selçuklular zamanında Türkiye.* İstanbul: Ötüken Yay.
- Uyumaz, E. (2001). Türkiye Selçuklu sultanları, melikleri ve melikelerinin evlilikleri. (Eravşar, O. Haz.), *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyet Kongresi Bildirileri* içinde (s. 397-421). Konya: Selçuk Araştırmaları Merkezi Yay.
- Yavaş, A. (2010). Anadolu Selçuklu banilerinin politik yaşamlarıyla mimari faaliyetleri arasındaki ilişkiler. *TÜBAR*, 28, 409- 417. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16969/177287>.
- Yinanç, M. H. (2014). *Türkiye tarihi Selçuklular devri (C. 2).* (Yinanç, R. Haz.).Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.